

NORSK POLARINSTITUTT
MEDDELELSER NR. 105

ODD LØNØ

Norske fangstmenns overvintringer

Del III — 1892—1905

The Norwegian winter hunting expeditions

Part III — 1892—1905

Særtrykk av Polarboken 1975—76

NORSK POLARINSTITUTT
OSLO 1976

DET KONGELIGE DEPARTEMENT FOR INDUSTRI OG HÅNDVERK

NORSK POLARINSTITUTT
Rolfstangveien 12, 1330 Oslo Lufthavn, Norway

SALG AV BØKER

SALE OF BOOKS

Bøkene selges gjennom bokhandlere, eller
bestilles direkte fra:

*The books are sold through bookshops, or
may be ordered directly from:*

UNIVERSITETSFORLAGET

Postboks 307
Blindern, Oslo 3
Norway

16 Pall Mall
London SW 1
England

P.O. Box 142
Boston, Mass. 02113
USA

Publikasjonsliste, som også omfatter land-
og sjøkart, kan sendes på anmodning.

*List of publications, including maps
and charts, will be sent on request.*

Norske fangstmenns overvintringer. Del 3, 1892 til 1905.

*(The Norwegian winter hunting expeditions.
Part 3, 1892 til 1905.)*

av Odd Lønø.

FORORD.

Den første periode av Norske fangstmenns overvintringer, 1795 til 1892, er tidligere omtalt (LØNØ 1972). I denne del (del 2 er om vinterfangsten på Jan Mayen, LØNØ 1974) behandles fangstovervintringene i tiden 1892 til 1905 på Svalbard og Frans Josefs Land. Året 1905 er ikke noe naturlig skille til de ekspedisjoner som kommer senere. Tvertimot, de senere ekspedisjoner følger i samme spor og vil bli omtalt senere.

Isfjorden 1893—94. Sivert Brækmos overvintring.

Fangstmann og fisker SIVERT BRÆKMO reiste i 1893 fra Vardø sammen med den 17 år gamle JOHAN CHRISTIANSEN til Spitsbergen i en åpen båt for å seile hjem en notbåt. De kom ikke tilbake om høsten, og deres skjebne forble ukjent helt til neste sommer. BRÆKMO var en våghals, men en meget dyktig sjømann. Sommeren 1892 hadde han vært på Spitsbergen i en liten fembøring og kom hjem i oktober med last av dun og rein. (Tromsø Stiftstidende, nr. 10, 1894.) BRÆKMO var blitt tvunget til å overvintre, og vi gjengir her hans egen beretning trykt i Morgenbladet (nr. 478, 1894). (Ortografien er forandret):

«Vi reiste fra Vardø den 19. juli i en åpen hækssbåt for å sette i stand og drive fangst med en hvitfisk-notbåt som jeg hadde kjøpt året i forveien. Jeg hadde i 92 seilt over i en fembøring og tatt med materialer for å sette istand notbåten, men fikk bare tid til å legge bordene igjen da det var så sent på året, og jeg ikke ville risikere overvintring.

Vi brukte 13 døgn på overfarten med hækssbåten med stadig storm av nordost. Vi lå pådreiet i 2 1/2 døgn og nådde innløpet av Storfjorden. Vi seilte mot Sydkapp og så nordover til Grøn-

Skipper SIVERT BRÆKMO. (Etter Tromsø bys historie II.)

fjorden hvor notbåten lå. Materialene fra året i forveien var borte. Straks etter kom den tyske turistbåten «Admiral» med en hvalbåt inn i Grønnfjorden. De hadde på veien skutt en hval, og den gav de meg. Losen Stenersen på «Admiral» fortalte meg at det på svenskehuset på Kapp Thordsen fantes materialer. Jeg reiste med haksbåten dit hvor jeg fant en del høvlet last som jeg førte til Grønnfjorden. Etter å ha reparert notbåten lastet vi hvalspekk og en del rein, kobbe og 1 bjørn som vi hadde fanget, og gikk til Norge.

Alt gikk vel og bra til vi kom til norskekysten og fikk kjenning av Nordkapp. Det ble vindstille og svær dønning. Langskottet i lasten gikk løs, og spekket gled over i den ene siden så vi holdt på å kantre. Mens vi arbeidet med spekket, brøt en storm av SV løs, og vi mistet roret. Jeg fikk spikret sammen en slags styreåre og holdt unna været — etter tre døgn passerte vi Bjørnøya. Båten var nå blitt svært lekk så mens den ene styrte, så måtte den andre øse. Vi bestemte oss for å holde til Spitsbergen for å tette båten og lage nytt ror. Vi nådde Grønnfjor-

den uten ishindringer og fikk båten i fjæra. Vi hadde våket i flere døgn og var meget utmattet. Etter å ha hvilt, losset vi fangsten, tettet lekkasjen, laget nytt ror, lastet båten og seilte ut Isfjorden. Ved utløpet møtte vi drivis. Her fant vi dog en åpning. Øksen hadde vi mistet på overreisen, og nå forsøkte vi med en hammer og et kubein å utvide åpningen for å få farkosten gjennom. Det lyktes, og vi krysset videre.

Under bautingen slo bommen meg overbord, men jeg tok fatt i et fiskesnøre som hang ved rekka. Slik fikk jeg holdt meg oppe og skreket til Johan at han måtte fire ned forseilene. Jeg kom meg så ombord. Jeg var syk i flere dager etter badet.

Imidlertid ble vi omringet av masse drivis og av isen ført tilbake til Grønfjorden. Vi skjønnte nå at en overvintring var uunngåelig og ble ombord i båten til 12. november. Vi gjorde både den dag og den 18. forsøk på å komme over isen til Kapp Thordsen, men vi klarte det ikke.

Først den 21. november kom vi over. Til transport av våre sengkler, et gevær, en reinkalv, noe ammunisjon og salt hadde jeg laget en liten vogn på tre hjul. Foran brukte jeg en slipestein til hjul og bak to tønnebunner. Isen var meget vanskelig å komme frem på, med skarpe tagger som slet på bakhjulene så de ble avlange, og vognen ble svært tung å kjøre.

Fra Grønnfjorden til Kapp Thordsen er det omtrent 10—12 mil som vi tilbakela på 2 1/2 døgn. Vi levde på rått kjøtt og snøvann. Johan forfrøs fingrene og var ytterst utmattet ved ankomsten. Det var ingen proviant i huset. Vi satte et værelse i stand for vinteren. Brendsel fantes det nok av, men ikke fyrstikker. Varme fikk jeg ved å legge vattdotter av et sengeteppe i geværløpet og så skyte dem i brann.

En dunke med minerkrutt var vi så heldige å finne, uten den hadde vi ikke klart oss mange dagene da ammunisjonen slapp opp. Jeg hadde kun 20 blykuler igjen som jeg gjemte. Jeg fant et stykke pukkenholt, og på en slags dreiebenk som jeg laget, dreiet jeg kuler. Disse viste seg gode nok til å drepe reinsdyr med. Knallhetter hadde jeg nok av.

Fra den 6. desember og til nyttår var fjorden fri for is. Den 18. desember var jeg så heldig å skyte en rein. Det var på høy tid, da vi ikke hadde hatt mat på 2 døgn. Det var nu blitt ganske

mørkt om dagen. Natten med noe nordlys var lysere, og vi forandret derfor natt til dag. Vi sov fra kl. 9 til 6, spiste to ganger om dagen, om morgen og ettermiddag, stekte kjøttet til frokost og kokte det til aftens. Vi gikk mye på ski som jeg hadde laget, og drev på med forskjellig når vi ikke gikk på jakt. Vi støpte lys av bjørnefett og brukte til veke et stykke lintøy som jeg hadde tenkt til en skjerm for å dekke meg bak på kobbefangst. Til stor underholdning var en del gamle svenske aviser fra Nordenskiöld's tid. Den 1. januar 1894 opprant med nydelig, mildt sommervær, men den 8. var fjorden igjen full av is. Den 19. januar reiste vi til Sassen og skjøt 2 rein. Vi var da meget sultne og ventet knapt til dyrene hadde sparket fra seg før vi drakk blodet og skar stykker av kjøttet. Det var et stort arbeid hele vinteren utover å komme seg til Sassen og bære reinen tilbake på ryggen.

Den 21. januar, kongens fødselsdag, feiret vi med en kanonsalutt på 24 skudd, for vi følte oss så takknemlige mot broderfolket. Vi hadde dem å takke for huset og at vi oppholdt livet gjennom den lange vinter. Svenskene har gjort mye for å hjelpe forliste i de nordlige egne.

Den 6. februar var vi igjen i Sassen og skjøt 2 rein. Nå tiltok lyset hurtig, og den 23. februar så vi øverste rand av solen over horisonten. Den 24. februar reiste vi til Grønnfjorden for å se etter båten, kistene og de andre sakene vi hadde etterlatt. Vi brukte 2 døgn på veien. Ved fremkomsten fant vi at bjørnen hadde brutt opp lugarkappen og forsynt seg med selspekk. Den hadde også forsøkt å brekke opp lukene og hadde flådd store stykker av dem, men de var så tilfrosne at den ikke hadde fått dem opp. Vi fikk en svær snøstorm og måtte bli ombord i 7 døgn. Heldigvis hadde vi reinsdyrkofter, som jeg hadde laget, men vi slet likevel ondt av kulden.

Den 5. mai begynte vi på veien tilbake til Kapp Thordsen. Vi ble overfalt av en kraftig snestorm fra NV, og det var nesten ikke til å komme frem på isen. Jeg brakk den ene skien. På veien møtte vi 3 store bjørner, som var svært nærgående da jeg hadde puttet i støvleskaftet et stykke hvaltunge som de tok teften av. Jeg hadde ikke lyst til å spandere kuler på dem, da vi ikke kunne få dem med oss til Kapp Thordsen. Jeg hadde litt

hagl i lommen. Det la jeg i geværet og skjøt i ansiktet på en av dem. Dermed la de på flukt, og det var høyst morsomt å se bevegelsene til den som hadde fått hagleladningen. Johan forfrøs igjen kinn og hender, men jeg fikk gnidd frosten tilbake med sne. Etter 3 døgn var vi fremme på Kapp Thordsen. Det var nå så kaldt at kvikksølvet hadde frosset.

Den 12. mars så jeg den første sel på isen. Den 16. var vi igjen i Sassen og skjøt 2 rein, likeså den 31. mars. Fra den 2. til 8. april raste en forferdelig storm. Den 16. april var vi igjen i Sassen etter 2 rein. Den 20. april gjorde jeg et funn i 2. etasje. Bak en seng fant jeg et brev som var skrevet av Bernt Lilji, en av de som omkom og som var med Otto Andreassen fra Vardø. Brevet var datert 13. januar 73 og lød: «Idag skal vi til Sassenbay og skyde Ren i Maaneskinnet. Isen er nu 7 Dage gammel. Gud ved hvorledes det vil gaa med os». Unnsetningsskipet fra Vardø ville altså sannsynligvis ha funnet dem i live og reddet dem, hvis det ikke hadde vendt om.

Den 26. april reiste vi til Grønnfjorden hvor vi kom den 27. om kvelden. Det lå da 3 alen og 17 tommers snø på dekket av båten. Dyr hadde det ikke vært der. Vi ble ombord til 11. mai, da måtte vi på grunn av snø og kulde igjen vende tilbake til Kapp Thordsen. Natten til 26. april så vi midnattsolen. Da vi den 12. mai kom tilbake til Kapp Thordsen, så vi åpent vann lengst ute i fjorden. Vi lengtet svært etter å se isen bryte opp. Vi var to turer i Sassen og brakte hjem 4 rein. Inntil 31. mai hadde vi skutt 12 kobber og 1 bjørn. Den 18. juni regnet det for første gang så vi fikk vann uten å smelte snø.

Den 25. juni var vi på bjørnejakt. Jeg skjøt med trekule på en bjørn som var i fullt sprang og traff den i magen. Kulen gikk langt inn, og bjørnen kom på to mot meg. Da jeg skulle legge ny patron i geværet, fikk jeg den ikke inn da hylsen som var gammel, var utvidet. Jeg måtte da slenge geværet og trekke en 9 tommers kniv som jeg hadde smidd om vinteren. Jeg kom inn på livet av bjørnen som slo mot meg med venstre labb. Jeg fikk avparet noe av slaget som traff meg tungt i hodet, så jeg hadde vondt lenge etter. Jeg fikk bare et ubetydelig sår som var en tomme langt. Det lyktes meg samtidig å få satt kniven inn under venstre bog, hvorpå bjørnen ramlet overende. Den for-

søkte å bite, men traff ikke og døde. Den 3. juli var vi igjen i Sassen etter den vanlige maten, to reinsdyr. På tilbakeveien på Gåsøya, skjøt vi to rever. Det var nå åpent vann, og den 4. juli fikk vi se langt ute i fjorden et dampskip, antagelig en engelsk lystyacht, og straks deretter et fangstfartøy. Vi signaliserte alt vi kunne og skjøt 3 kanonskudd, men ble ikke sett.

I løpet av vinteren hadde jeg bygd en liten flatbunnet båt, og med den drog vi utover den 5. juli. Vi trakk den på isen 1/4 mil til åpent vann. Vi rodde så til Adventfjorden, men yachten var allerede borte. På veien utover til Grønnfjorden fikk vi igjen se yachten og fartøyet langt ute, men da det begynte å blåse, torde vi ikke ro ut til det.

Til Grønnfjorden kom vi 7. juli, og fant båten skadet, alt løøret var kastet utover på stranden, en kiste brukket opp og innholdet, klær etc. tatt. Av fangsten savnet vi 1 bjørneskinn, flere rev og reinskinn o.s.v. Ankerfortøyningene og ankeret var også borte. Flere kjøttønner var slått i stykker, og kjøttet spredt utover. Den 12. juli kom kaptein Edvard Johannesen oss til unnsetning. Han hadde hele tiden trodd vi var i live og hadde flere ganger om våren forsøkt å trenge inn til oss. Vi fikk proviant og ammunisjon av ham, og han fortalte at han hadde sett besetningen på den engelske lystyach «Saide» i ferd med båten og våre saker. Han hadde sendt sine folk til engelskmannen, men disse hadde straks heist det engelske flagg på min båt og erklært den for å være vrak, som de hadde funnet først. Johannesen gikk da ombord i engelskmannen, fikk dens navn og skrev en beretning om hva som hadde skjedd. Den gav han meg for at jeg kunne overlevere den til myndighetene her.

Jeg holdt nå på til 1. august med å reparere båten og riggen. Så seilte vi til Kapp Thordsen og tok inn fangsten vi hadde gjort om vinteren og satte kursen for Norge. Vi hadde pent vær, men mye vindstille, og kom først frem til Tromsø den 25. august i god behold.

Vi har i det hele vært friske og raske hele vinteren og ved godt mot. Edvard Johannesen har jeg å takke for all god hjelp. Ved hjemkomsten fikk jeg vite at en del av de tapte saker var innlevert av lystyachtens reder til stiftamtmanden. Gjennom

ham har jeg forsøkt å få erstatning av engelskmannen for den skade de gjorde.

Ovenstående beretning er et nøyaktig utdrag av den dagboken som jeg har skrevet hele vinteren.»

Etter det BRÆKMO har nevnt, fanget de i løpet av vinteren og den følgende sommer 17 rein, 12 kobber(antagelig mest snadd), 2 bjørn og to rev (neppe noe verdt da de ble skutt 3. juli). I tillegg til dette kommer det de hadde skutt den første høsten, og som han angir til en del rein (kjøttet saltet i tønner), noen kobber, 1 bjørn og noen rev. Etter HOEL (1949) ble den samlede fangst: 6 bjørn, 14 rev, 27 rein og 5 tonn spekk til en verdi av kr. 8.000,-.

Bjørnøya 1893—94.

I Norsk Polarinstituttts arkiv finnes et notat om denne ekspedisjonen med henvisning til Tidens Tegn 1894. Denne avis fantes ikke dengang, og det har ikke lykket meg å finne frem til den rette avis. Da ekspedisjonen er omtalt av JACOBSEN (1911) uten at han nevner navn på deltagerne, vet vi likevel ganske mye om denne ekspedisjonen.

Høsten 1894 reiste 4 mann fra Tromsø for å overvintre et sted i Storfjorden. Lederen het HALFDAN JOHANSEN. Et par av karene hadde tatt godt til seg av alkohol før avreisen. To til tre døgn etter de forlot Tromsø, viser det seg at to av karene har en eller annen venerisk syke. De hadde ingen ting av medisiner mot dette. Av medisiner hadde de bare med seg nafta og lakserolje.

De kom ikke særlig langt nord om Bjørnøya før de ble stengt av isen, og de bestemte seg da til å gå tilbake til Bjørnøya for å legge seg til der. Etter Jacobsens mening var det vanskelig for overvinterne å returnere til Norge på grunn av at de ikke kunne betale tilbake til utrusteren frakt og forskudd som de hadde fått.

To mann innredet seg på Ingebretsens hvalstasjon, og de to andre i Tobiesens hus i Herwigshamna. Begge hus var i dårlig forfatning. De laget revefeller og bjørneganger og rigget til signal for fangst av bjørn ved husene.

Etter meget dårlig fangst om høsten legger den ene, MARTIN STRØMMEN, seg til, taper motet og gidder ikke å stå opp

om morgenen. Han fyrer i ovnen mens han ligger i køya. Det nytter ikke å gå over terrenget — det blir ingen fangst likevel. Skjørbuken viser seg snart hos denne karen, og kameratene tar ham med over til de to andre på hvalstasjonen. Fra nå av blir alle her resten av tiden, og her dør STRØMMEN 17. mai. Etter at STRØMMEN ble syk, ble kameraten hans noe rar, og senere ble han også angrepet av skjorbuk. Lederen, JOHANSEN, fikk skjorbuk i mai måned og var meget dårlig da de tre gjenlevende ble hentet. Den siste var frisk hele tiden. Hans jakt-iver og turer hele vinteren igjennom, sier JACOBSEN, hadde holdt ham i god form.

Fangsten ble bare 6 bjørn og 8 rev.

Edgeøya og Barentsøya 1894—95. Martin H. Ekrolls ekspedisjon.

Beretningen er skrevet etter opplysninger i Tromsø Stiftstidende (1894, nr. 49, 1895, nr. 73) og Finnmarksposten (1895, nr. 72 og 73).

MARTIN EKROLL, forretningsmann fra Skroven i Lofoten, reiste i juni 1894 fra Tromsø med sin skonnert «Willem Barentz» med i alt 11 mann til Spitsbergen. «Formaalet er kombinert Fangst- og videnskapelig specielt i Løbet af Vinteren at iagttage Isforholdene i Olgastrædet og ovenfor Franz Josefsland med eventuel senere Slædebaadsexpedition til Nordpolen for Øie.»

De seilte opp Storfjorden og bygde en hytte på vestsiden av Kvalpynten på Edgeøya og en hytte på Anderssonøyane vest for Barentsøya. Fire mann bodde på Anderssonøyane og fire mann på Kvalpynten. Tre mann lå i skonnerten som ble lagt i vinterhamn ved Hvalrossøya på Kvalpynten. Den ble i løpet av vinteren skrudd på land av isen, men den var fullt brukbar våren etter. Alle drev fangst — dog ikke i de to mørkeste måneder. EKROLL lå syk to-tre måneder midt på vinteren. De fire på Kvalpynten kom til å få et ufrivillig opphold på Kong Ludvigøyane. «Den ene af hans Baade med 4 Mands Besætning, hvorblandt den uforfærdede Harpuner Brynjulf Johannesen af Balsfjord, blev paa en Fangsttur overrasket af Is og Storm og maatte for at berge Livet gaa i Land paa Rusøerne. Senere blev det disse Folk umuligt at naa frem til Vinterkvarteret. Af

MARTIN HOFF EKROLL: (Etter MOBERG 1960).

nogle Vragstumper lavede de sig saa en liden Hytte. Bjørnekjød og lidt Renkjød var kosten, og Bjørnespæk afgav det fornødne Brændsel i de næsten 4 maneder, de var henvist til sig selv.»

De mistet en mann. I februar skulle styrmannen ta seg en mosjonstur, men han ble borte i snøføyka og aldri funnet igjen.

I april gikk de ombord i «Willem Barentz». Husene lot de stå. De hadde ikke seilt langt før de satt fast i isen, og de kom seg ikke fri før i juli måned. De tok ombord den fangsten som lå på Kong Ludvigøyane og seilte rundt Sørkapp til Bellsund. Her satte de en syk mann ombord i jakten «Hvidfisken» som var på hjemtur. Ferden fortsatte til Norskøyane hvor de ble hindret av isen fra å komme videre. De kom tilbake til Hammerfest i september.

Fangsten var 64 bjørn hvorav en levende bjørnunge, ca. 100 storkobber og noen rein, og 100 tønner spekk. Etter HOEL (1949) fikk de også 50 rev.

En av deltagerne beskyldte EKROLL for blant annet å være årsak til at styrmannen omkom. Vi skal her referere hva Tromsø (1901, nr. 95) skriver om denne sak:

«Den 16. nov. var det retslig Forundersøgelse her i Byen mod Simon Strøm, som har beskydt Martin Ekroll for under Overvintringen paa Spitsbergen i 1894—95 at være Aarsag i at en

af Deltagerne, den 22 aarige Emil Evensen fra Kristiania, døde der oppe.

Ekroll reiste herfra Høsten 94 med 11 Mand. Paa Andersons Ø la de ned et Depot og satte igjen 4 Mand, mens Skipet seilte til Walles Pynt, hvor det tog Vinterhavn. Efter en Maanedes Forløb blev en af de 4 syg. Han ble værre og værre, og saa bestemte de 3 at bringe ham til Skibet, skjønt det var lang og besværlig Vei. Men Ekroll erklærte, at han var frisk, og vilde ha dem til at ta ham med sig igjen. Dette vilde de nødigg, men alligvel blev han med dem tilbage.

Om Vaaren kom de tre tilbage til Skibet og kunde da meddele, at den fjerde, — han som hadde været syg — var død. De forklarte, at han var blitt borte paa en Skitur. De hadde søgt efter ham uden Resultat.

Strøm er en 50—60 Aar gammel Mand. Han laa samme Vinter sammen med 3 Mand paa Russøen. Om Vaaren kom de tilbage til Skibet, men da begynte Strøm at bli syg. Ekroll bestemte da, at Strøm skulde lægges i et lidet Seildugstelt, som opsattes paa en liden Ø i Nærheden, Tenøen. Teltet var saa lidet, at Benene stak ud gjennem Teltdøren. Han ble daarligere for hver dag og hovnede op, saa han knapt kunde faa Benklæderne af og paa. Ekroll tog det altsammen svært let og harcelerte med Strøms Sygdom. Ekroll skulde endog ha sagt til det Vidne, som ble afhørt, Oluf Nilsen her fra Byen, at det var best at lægge en Strikke med en Sten i om Halsen og søkke Strøm ned. Tilslut ble da Strøm bragt tilbage til Skibet, fik ordentlig Hus og kom sig. Strøm paastaar at Ekroll under Sygdommen har villet forgi ham med Rævegift. Han paastaar ogsaa, at den syge Mand, som døde, ikke er bortkommen paa en Skitur, men døde i Stationen, og at de andre har fortiet dette for at redde Ekroll.

Strøm er blidt undersøgt af Læger, og disse erklærer ham da for ikke helt tilregneligg.

Efter Oluf Nilsens Vidneprov synes dog Martin Ekroll at være en merkelig Ekspeditionsleder, og svært lidet ømhjertet for sine Kamerater og Undergivne maa han være. Oluf Nilsen, som var Stuert ombord, hadde mange andre Klagemaal ogsaa over Ekroll.»

Isfjorden 1895—96. Holms overvintring.

Den 8. juni 1895 gikk skøyten «Elida» fra Tromsø til Spitsbergen. Formålet var først og fremst småfangst om sommeren. De hadde også løse planer om overvintring, men det var isforholdene om høsten som nærmest tvang dem til å overvintre. Vi kjenner denne historien meget godt fordi skipper ANDREAS HOLMS dagbok fra 15. januar til 19. juni og harpuner KLAUS N. THUES dagbok for hele turen, finnes som avskrift på Norsk Polarinstitutt. I tillegg til dette kommer et fyldig utdrag av hele HOLMS dagbok som er trykt i «Aftenposten» 1896, nr. 465, 467 og 469. og i Spitsbergen Gazette (1897, nr. 4). Foruten disse to var NILS E. OLSEN KRISTOFFERJORD, Ramfjord og JENS OSKAR KNUTSEN, Ramfjord og ANTON NILSEN KVÆNDALEN fra Aaafjorden med. KNUTSEN ble syk og reiste ned om høsten med en annen skute. Det ble derfor bare fire som overvintret. Dagbøkene stemmer overens unntagen på et par punkter.

De fikk en storm ved Bjørnøya og skøyta ble temmelig lekk. Den 27. juni var de i Storfjorden. Etter at vinden løyet gikk de rundt Sørkapp og opp til Dunøyane og plukket noe dun. Derfra gikk de til Bellsund, og her sier HOLM: «Vi la opp tre tønner mel og tre tønner kavring og forskjellige småsaker der, da vi var bestemt på å ta vinterkvarter på Akseløya».

Tanken var nå å gå på nordsiden, men da de kom til Isfjorden, ville skipperen inn der for å skyte rein til proviant. De kom til Adventfjorden 13. juli. Herfra tok de jaktturen på land, seilte med skøyta og rodde med fangstbåten på fangst i den innerste del av Isfjorden. I slutten av august kom dampskipet «Columbia» og to fangstfartøyer inn der også. Føreren av det ene var SIVERT BRÆKMO, som bare ett år tidligere hadde gjennomført sin vel kjente overvintring. Av «Colomiba» fikk de en sekk poteter, 4 hvetebrød og to flasker brennevin.

I de siste dager av august tok de en tur til Bellsund og hentet sine saker der, og gikk tilbake til Grønnfjorden og hakket 50 hektoliter kull. Av en hvalrossfanger fikk de vite at det var mye is nordpå, og det kunne tyde på at de kunne bli stengt inne av is. Her skriver THUE: «Men likevel ville skipperen inn i Sassenfjorden for å få flere rein, for nå hadde sneen ligget så lenge at

vi kunne vente at reinen ville komme ned mot fjæra slik at det ble lettere transport for å få den ned. Vår fangst besto da av 106 reinsdyr, 7 a 8 voger ederdun, 1 storkobbe og 8 små kobber».

I Adventfjorden møtte de nå to skuter til som var kommet inn for å skyte rein. Den siste av disse reiste hjem 3. oktober. THUE skriver da: «Jeg spurte da skipperen om ikke vi skulle seile, men han ville ha mere rein. Jeg forela ham at isen ikke var langt borte, men han sa at hadde han hatt en jakt som «Berntine» av Tromsø, så skulle han ha ligget like til jul. Jeg ble da litt ergelig, og mente som så at han kunne komme til å få ligge lenger fast i isen enn da han seilte «Berntine» fast ved Moffen, så de lå i tre måneder på samme plassen. Da ble han så sint at han slo både i bord og benker og mente at ikke jeg, men han skulle kommandere når vi skulle seile hjem».

De ble liggende og fange rein og fikk en del. De skar leggene av dem og stuet dem hele og frosne i rommet. De seilte ut Adventfjorden med kurs hjem den 14. oktober. De hadde da 168 rein, 1 storkobbe, 13 små kobber og dun. Ut på havet stilnet det av, de fikk sterk kulde, og det la seg tykk sørpe. For liten bris seilte de sørøver til de kom på høyde av Dunderbukta. Her var det så mye is at det var vanskelig å seile i mørket. De lå derfor og bakket for små seil til om morgenen. Da var det is nesten overalt, og de forsøkte å seile inn Bellsund. Her ble de også stengt. THUE forteller her: «Da det led langt på dagen så hadde vi ikke mere enn et par timer å seile i. Vi vendte og seilte nordover igjen. Det var et stygt vær med snøkave og storm om natten, og ved morgенens frembrudd var vi kommet til munningen av Isfjorden. Her satte vi alle seil for å komme tilbake til Adventfjorden, men traff også her på is, så det skulle stor forsiktighet til å seile uten å støte på den. Vi krysset hele natten mellom is, men utpå morgenen hadde vi åpent vann foran oss. Skøyten var meget lekk, og masten gikk løs i dekket, riggen slakket meget, og i den sterke kulden ble fartøyet så tungt og så meget forover at det ville ikke vende. Vinden falt ut Isfjorden, og det var dertil storm så vi krysset snart for 2, snart for 3 rev i seilene og kom tilbake til Adventfjorden den 19. oktober med skuten full av vann. Søndagen 20. oktober begynte vi å føre på land

proviant og å arbeide for å sikre oss for vår eksistens for et vinteropphold der. I tilfelle av forlis på skøyten hadde vi da proviant så vi ikke skulle lide nød av den grunn. Vi arbeidet oss ned i en stor haug som var tilfrosset så vi måtte hugge med øksen. Vi fikk da hugget ut en firkant vel en alen dyp, som vi satte sperrværk over og tekket over med seil og reinskinn. Den 14. november var vi oppe i dalen og fikk skutt noen rein. Vi gikk da på isen både den 4., 5., 6. og 7. og fikk ombord 14 rein. Vi brukte kjelke og den siste dag vi var i dalen, altså 7. november, dro vi 8 rein på kjelken. Det var da så kaldt at jeg sårfryste min høyre hånd bare ved å skyte noen få skudd. Den 8. november var jeg og Nils inne på stranden etter ved og ved vår tilbakekomst viste termometeret 27°R. Det begynte å bli så fuktig ombord at vi begynte å flytte i land. Den 11. tok vi vårt nye hus i besittelse. Den 12. november skjøt vi en rein på elveøra her, tett ved vår bolig, men det var så mørkt om dagen at det var så å si et slumpetreff å få den. Været har vært svært godt hele tiden fra slutten av oktober til dato (i dag er det nyttårsdag) så i den tiden vi har hatt har jeg ikke sett så rolig et vær noen vinter i Norge. Natten mellom 31. desember og 1. januar viste termometeret 28° kulde, dette er det kaldeste hittil. Ja selve juledagen tok vi oss en springdans innover fjorden som var tilfrosset og var oppe i den nærmeste reindal».

I begynnelsen av januar nevner THUE i dagboken at de har bestemt seg til å dra over til svenskehuset på Kapp Thordsen fordi de ikke har mere brensel. De laget seg kjelker, sydde reinskaller og pelsler av reinskinn. Den 15. januar om kvelden startet de på turen. Men de var bare kommet til første nes (Revneset), så måtte de sette igjen den ene av de to kjelker. Det ble for tungt. Da de var kommet til Hyperitthatten måtte de legge igjen endel av lasten. Nå drog bare tre kjelken. THUE sier at ANTON NILSEN ble så dårlig at det var bare såvidt han kunne følge «lausreipa» med bak kjelken. Det begynte å blåse da de var kommet ut for Billefjorden, og NILSEN forfrøs seg slemst både i nesen, munnen, øynene og ørene. THUE forfrøs seg også noe. Vi skal nå høre hva HOLM skriver om det samme: «Været var godt og isen slett og god å gå på. Kvikksølvet var antagelig frosset. Da vi kom lengere inn til Kapp Thordsen var vi bare

tre til å dra kjelken fordi Anton Nilsen gjorde seg lunet som sedvanlig og ikke ville trekke. Vi befalte ham å ta på seg en stor renpesk som vi hadde sydd til ham. Endelig gjorde han det, men gjorde seg vrang og ville ikke gå så vi måtte true ham til å følge med hvis han ikke ville fryse ihjel. Vi trakk da tre mann og det gikk ganske fort. Da vi var omtrent tre kvart mil fra Kapp Thordsen fikk vi en liten vind fra Billefjorden eller rettere sagt fra Sassenfjorden, men dog ikke av noen betydning. Jeg sa da at vi skulle ta på oss våre renpesker hvilket vi også gjorde. Anton Nilsen gjorde seg aldeles vrang. Han ville gå innover mot Sassenfjorden og jeg måtte forlate kjelken og springe etter ham, men han ville ikke høre. Da jeg nådde ham igjen ville han ikke lyde meg å vende den rette veien, og jeg måtte ta i ham for at få ham vent den rette veien. Vi ankom til Kapp Thordsen om middagen klokken ett 16. januar, altså 14 timers vandring. Anton Nilsen hadde da frosset ørene og nesen. De to andre hadde frosset på ørene uten å merke det, og Nils Olsen hadde frosset litt på det ene kind, men dog ikke av noen betydning. Jeg alene var uskadd.»

De oppholder seg på Kapp Thordsen til 26. januar, da starter tre av dem på tur tilbake til Adventfjorden for å hente mere proviant og redskaper. HOLM skriver den dagen: «Været var godt, men føret tungt. Klokken var passert ti da vi gikk fra huset på Kapp Thordsen, og vi nådde til Adventfjorden samme dag klokken syv. Anton Nilsen ble tilbake fordi vi kunne ikke ha ham med da han hadde frosset nesen. Av proviant hadde han nesten en hel rein, omtrent en vog havregryn, omtrent en vog kavring og kaffe tilsrekkelig til fem a seks uker. Kull hadde vi båret inn i stuen i en stor kasse og kull hadde vi båret inn i nøstet. Ellers var han frisk, både sang og bannet som var hans naturlige vane. Kulden var den dagen gått ned til 27 grader R og barometeret 750.»

I de kommende dager arbeidet de med forskjellig og ventet på anledning til å gå tilbake til Kapp Thordsen. THUE gir oss en liten bit av dagliglivet her i Adventfjorden, den 29. januar: «Storm av syd med snøfokk og streng kulde. Skipperen holder på å sette opp et skur eller en slags fordør av tomme fat og et gammelt seil, men det ble så lavt at vi måtte krype på alle fire

når vi skulle ut og inn av hytten. Jeg skulle steke vaffelkaker av samfengt rugmel, men det ville ikke gå på alminnelig vis. Jeg måtte lage deigen så tykk som til annet bakverk for ellers rant det ut av jernet så det ble ingenting igjen. Alt vel.»

Den 7. februar gikk de tilbake til Kapp Thordsen på 10 1/2 time, selv om de hadde tungt lass. NILSEN som da hadde vært alene i 11 dager, var ved godt mot da frostskaedene var grodd unntagen nesen som ennå ikke var helt god.

De oppholdt seg nå på Kapp Thordsen i 13 dager og brukte tiden til å lage ski og gå på jakt etter rein. Rein så de ikke noe til. Ski hadde de ikke brukt tidligere, synes det å fremgå av dagbøkene.

Den 20. februar tok de igjen turen tilbake til Adventfjorden. Her gjengir vi hva THUE skriver: «Vi reiste fra Kapp Thordsen og til Adventfjorden etter proviant. Vi drog avsted om morgenen, Anton måtte være igjen da hans frostsår ikke er grodd igjen. Vi dro da avsted på våre ski med to kjelker. Jeg dro den ene og Holm og Nils dro den andre. Da vi var kommet midtveis på fjorden fikk vi se en slik polar røyk som vi antok var frostrøyk, men da vi kom nærmere så fikk vi se at det var åpent vann. Her var gode råd dyre, enten måtte vi vende om eller å gå til lands for å ta fjellveien over til Adventfjorden. Vi fortsatte dog vår vandring langs iskanten og den gikk i retning tvers over fjorden. Vi så en mengde små kobber langs kanten, og da vi var kommet nesten til lands fikk vi se to bjørner. De begynte å springe opp mot landet og sprang da utover et stykke hvor de forsvant. Da vi kom til lands måtte vi sette igjen begge kjelkene, skiene og det øvrige som vi hadde og gjorde oss i stand til å ta fjellveien fatt. Etter å ha gått et lite stykke traff vi på bjørnesporene. Vi gikk oppover en liten bakke og fikk da se hodet på den ene bjørnen for de hadde gravd seg en hule. Vi gikk dem inn på livet og skjøt dem begge, en hun og en hann. Vi flådde disse og la skinnene på snøen og begynte vår vandring oppover mot fjellet. Da vi var kommet et par hundre meter fra det stedet hvor vi skjøt bjørnene, fikk vi se friske reinspor. Straks fikk vi også se 4 reiner. Vi skjøt disse, flådde dem og la kjøttet og skinnene sammen. Jeg sier at vi flådde dem, og det gjorde vi i den hensikt at hvis vi ikke kunne komme over den

bratte fjellknaus for å komme bort i en dal som fører mot Adventfjorden, så tenkte vi på å grave oss ned i snøen hvor vi hadde skinnene liggende. Det hadde mørknet på så det var ikke godt å se noe. Vi forsøkte å gå, og det viste seg at det gikk på den måten at vi hugg oss trinn med skistavene. Da vi kom opp den bratte fjellknausen så gikk det godt i den dalen selv om vi var trette, sultne og tørste. Vi nådde hytten ved Adventfjorden kl. 10 om aftenen. Vi var glade over at alt var bra og etter et godt måltid la vi oss til å sove. Vi sov til den følgende dag kl. 10 og da var gårsdagens stabaser glemt.» Dagen etter skjøt de ei binne med en ett års gammel unge ved hytta.

Meningen var å komme seg over til Kapp Thordsen igjen, men det klarte de ikke. Isen brakk opp i fjorden. Storm, drivis, nyis, sørpe og senere sykdom hindret dem i å ta turen både til lands og i båt. Den 1. mars skriver THUE: «Isfjorden holder på å fryse på nytt igjen. På enkelte steder er det gammel is, men der er store strekninger som der danner seg ny is. Vi har således ikke adgang til å komme til Kapp Thordsen om det så å si gjaldt vårt liv, for ikke kan en gå og ikke kan en ro. Våre ski og kjelker ligger igjen et stykke innom Hyperitthatten så vi er blottet for disse nødvendige ting. Det har nu vært styggevær i 9 dager. Vi har måttet holde oss inne i vår trange hytte og det har vi ikke godt av, da vi ikke er vant til å holde oss i ro. Forøvrig alt vel.»

Brendsel fikk de ved å grave fram rekved i fjæra og å hakke kull ut av fjellet. THUE skriver 7. mars: «Idag har vi vært utover i Lilledalen (må være Bjørnedalen) og hentet både kull og ved. Vinden var spak og det var fritt for is på den kanten. Under arbeidet med å få løs kull i fjellet hadde det nær kostet Holm livet. En hel del store og små steiner og en mengde grus falt ned ved hans side så nær at de falt på hans høyre arm, slo hans hakkeskaft istykker og rev hans lue av hans hode. Den fant jeg ved å grave opp hele dyngen. Jeg og Nils var fraværende da det skjedde da vi var gått et stykke innover stranden for å klyve opp noen stokker som lå der. Vi fikk da ikke så mye kull som vi tenkte da vi ikke ville utsette oss for flere katastrofer. Til Kapp Thordsen har det vært umulig å komme for storm og is. Isen i Bille- og Sassenfjorden er gått opp så det er umulig både med båt og å gå fjellveien, så vi kan komme Anton Nilsen til hjelp.

Hva han så enten er levende eller død, så har vi ingen råd for det. Alt vel.»

Den 13. mars skriver THUE: «I dag har vi våget oss så langt inn fjorden som til Hyperithatten. Vi seilte for en fin bris ut fjorden og inn til grunnene. Der tok vi seilet ned og rodde resten av veien. Vi var så heldige at vi fant igjen kjelken og skiene, men våre bjørneskinn var omtrent ødelagt. Bjørnen hadde vært der og holdt nadvær både på bjørneskinnene og på de 4 reiner som vi skjøt samme gang. Vi så ikke mere av reinene enn to benrader og reinskinnene så vi ingen ting av unntagen hårdynger hist og her omkring på marken. Været så ikke pent ut i dag, men det har holdt seg så vi kom lykkelig til Adventfjorden igjen kl. 7 aften. Til Kapp Thorsen kunne vi ikke komme da det falt en frisk vind ut av Sassenfjorden. Hadde vi klart å seile over fjorden så hadde det vært livs fortapelse å komme på land der for snøbakken er så høy alle steder at det er umulig å komme på land ei heller å berge båten.»

Isen inne på Adventfjorden brøt også opp etterhvert, og den 11. mars måtte de fortøye «Elida». Den var nå så nedføyket at en så bare det øverste av rekka. Den 17. mars løsnet skøyta fra isens favntak og hevet seg en alen i været. Den var svært lekk.

Skipper HOLM blir dårligere etterhvert. I midten av mars er han så plaget av gikt at han har vanskelig for å gå. Det skulle vise seg at det var langt farligere enn gikt, skjorbukken hadde begynt å virke. Den 6. april skriver THUE: «Holm er like dårlig ennå. Gud vet alene hvorledes det vil gå ham, enten til liv eller død». HOLM selv skriver: «Fra og med søndag 5. april 1896 og til og med mandag 13. april. Vinden har vært sydostlig med storm og snøfokk liketil den 11. og 12. april var det stille og godt vær. Luften har vært mild hele tiden. Jeg må være til køys og kan ikke være oppe når jeg skal kvittere det nødvendige. Bena og senene kan ikke bære det allerminste så jeg vet ikke hva det blir av meg, men jeg håper dog med Guds hjelp at jeg blir bedre. Jeg har satt all min lid til Gud så han får gjøre med meg som han ser det er best for meg. Ja, Gud være lovet og takk for all den miskunhet som han har tildelt meg og priset være hans hellige navn. Amen.»

Det gikk stadig nedover med HOLM og han døde i hytten den

*Hytta på Hotellneset hvor skipper HOLM og hans mannskap overvintret.
(Etter Spitsbergen Gazette 1897.)*

The cabin at Hotellneset where captain HOLM and his crew wintered.

30. april. Det siste han skrev var (legg merke til hva han skriver om overvintringsplanene): «Jeg må nu slå sammen fra og med 20. april til og med 25. april. Guttene er så meget ute fra meg, at det har vært så kaldt for meg at jeg ikke har kunnet skrevet. Svetten har aldeles villet ødelagt meg mest om nettene. — Jeg har oppgitt alt håp om at bli frisk mere, og er ferdig til å følge med, hva tid Herren vil kalle meg til seg. Derfor vil jeg love og prise hans dyrebare navn natt og dag. Da jeg nu forstår at Herren vil kalle meg hjem til seg fra denne jammerdal, så vil jeg gi en kort beretning om denne ulykkelige tildragelse. Jeg må si for mitt vedkommende, at jeg ingen skarp lyst hadde til å være på Spitsbergen i vinter, men Klaus var så påståelig til enhver tid, når jeg talte om å seile hjem, at han var storvred på meg. Jeg hadde ikke standhaftighet til å avslå hans ytringer, men jeg vil tilgi for alt, det er nu for sent og kan ikke endres . . . »

THUE ble også meget syk av skjorbuk etterhvert. Derimot klarte OLSEN seg nogenlunde bra, selv om også han fikk merke sykdommen. THUE nevner sykdommen første gang i slutten

av mars: «Jeg og Nils er nokså friske, skjønt jeg er plaget av gikt tildels».

I mai straks etter HOLM var død, fikk THUE sykdommen i stadig sterkere grad. De så nå bare fram til å komme i kontakt med andre mennesker så de kunne berge livet. Den 11. mai reiste de fra Adventfjorden til Bellsund for å søke etter fartøy. Været var godt til de kom til Lågneset, men her ble de liggende til 17. mai da de kom seg inn til Midterhuken.

Den 21. står det i dagboken: «Nils har vært ute og skutt 7 alker og det er alt vårt kjøtt til Pinsehelgen. Jeg blir dårligere for hver dag og kan ikke komme ut av køyen. Nils er også meget dårlig med værk, men han er dog oppe. Ja, Gud måtte sende oss redning snart».

NILS drev nå stadig jakt for å berge maten, den 29. mai står det: «Jeg holder køyen og blir mere matt for hver dag. I dag har Nils skutt en gås og det alt vårt kjøtt. Snart blir vi fri for kavring også, så kommer det ikke fartøy snart, så vet jeg ikke hvorledes det vil gå med oss. Verst blir det for Nils som er frisk og trenger mat. O Gud, se ned til oss med din barmhjertighet og din nåde. Amen.»

NILS klarte i alt å skyte 14 gås, 1 storkobbe og noen alker og plukket 5 gåseegg. Denne ferskmaten gjorde vel at situasjonen ikke ble verre. Dagboken dreier seg nå bare om håpet å se et annet fartøy. Endelig den 18. juni kom hjelpen. THUE slutter dagboken slik: 18. juni. «I dag kom Oluf Eikrem med skøyten «Fortuna» seilende opp Bellsund. Det er første fartøy som vi har sett siden 3. oktober 1895. Ja, vi er glade og særlig jeg som har ligget tilkøys i 31 dager. Vi rodde ombord og ble godt mot-tatt og alle var oss imøtekomne.» Den 19. juni: «Stille og godt vær. Vi har hatt det godt siden Eikrem kom. Ja, Gud være takket derfor.»

Hvilken skjebne ANTON NILSEN fikk etter at de så ham siste gang på Kapp Thordsen 20. februar, vet en ikke, bortsett fra at det står i avisene at han skulle være omkommet i isen da han forsøkte å gå over til Adventfjorden.

Fangsten, etter THUES dagbok, ble 188 rein, 4 isbjørn, 3 storkobber, 18 småkobber (snadd), 3 rev som de fanget levende om høsten i Bellsund og 6—7 våg (1 våg er: 18 kg) dun.

Etter forhøret (Tromsø Stiftstidende 1896, nr. 53) i Tromsø gikk det fram at det var skipperens mening å overvintre og at THUE hadde sagt ja til det — de andre ikke. Da de om høsten lå i Bellsund, hadde de vært i kontakt med jakten «Hvidfisken». Denne jakten tok da inn fangsten til «Elida», som da var 106 rein. Her fremgår det videre at HOLM skulle gå nordover til Danskeøyane og ta Pikes hus i besittelse, og at skipperen på «Malygen», som de traff i Adventfjorden, hadde advart HOLM å ligge lenger.

Både THUE og OLSEN ble snart friske igjen. THUE var født i 1856 i Gudbrandsdalen og døde i 1929 på Tromsø Gamlehjem.

Akseløya 1898—99.

Skipper JOHAN HAGERUP, Tromsø, hadde fart på ishavet i mange år da han i 1898 bestemte seg for å forsøke vinterfangst på Spitsbergen. Han ble leder for en fangstekspedisjon på fem mann. De reiste opp med turistskipet «Lofoten».

Det har ikke lykket å få opplysninger fra dagbøker eller aviser om denne tur, så her refereres fra MOBERG (1960), som har sine opplysninger fra hans sønn JOHAN:

«Den første som fant ut det var verdier å hente opp i isens rike, var skipper Johan Hagerup i Tromsø. Han hadde hørt snakk om at blårevskinn ble betalt med hundre kroner og mer til, hvis de var av beste kvalitet, altså vinterskinn. Han slo frempå til Gammelkonsulen, Conrad Holmboe, om støtte til et forsøk. Holmboe kunne styre sin begeistring, men ga etter og satset et beløp, og den 12. juli 1898 kunne Hagerup sammen med fire unge karer fra Tromsø gå ombord på Vesterålske turistbåt «Lofoten» for å bli skysset nordover. Åtte dager senere ble de satt i land i Bellsund på vestkysten av Spitsbergen. Ekspedisjonen hadde med seg tre småbåter og hyttematerialer. Hovedstasjonen ble reist på sørspissen av Akseløya, den ti kilometer lange korken i munningen av Van Mijenfjorden. Dette betraktet man som et høvelig sted til både det ene og det andre. Huset ble solid bygd, 4 x 2,70 meter i størrelse. På Midterhuken ble det oppført bistasjoner like ved et fuglefjell som reven burde være interessert i, og dessuten oppe i Stordalen eller Reindalen. I august skjøt karene seksti rein, og dermed var matspørsmålet

Skipper JOHAN HAGERUP sen. (Etter Tromsø bys historie II.)

ordnet for vinteren. Senhøstes ble det satt ut revefeller i terrenget, det vil si ingen visste nøyaktig hvordan en slik felle egentlig skulle være. Selvsagt aktet de å skyte bjørn, og for å gjøre det hele enkelt og effektivt, fant Hagerup på at bamse skulle melde sin ankomst også midt på svarte natten, ellers kunne det bli vanskelig å komme ham på skuddhold. De surret et fleskestykke fast til en ståltråd, og fikset det på den måten at bamse kom til å dra ut en pinne inne i hytta, slik at en blikkboks falt i gulvet, dersom han kom borti fleskebiten.

Den 12. desember klokka fire om morgenen våknet alle fem ved at boksen deiste i gulvet. Alarm, utrykning med gevær! Men den hvite skyggen de skimtet, forsvant inn i mørket. Her måtte nok en ny teknikk til. Neste bjørnesignal kom den 15. januar. Da skjøt de mot bjørnen fra døren. Det hørtet et forferdelig brøl, men bamse sprang sin vei. Mennene fulgte blodsporet, og etter en mils vei fant de bjørnen, forblødd. Da de var i ferd med å flå den, dukket det opp enda tre hvite skygger fra mørket. Men alle geværene klikket, oljen i mekanismen frøs allerede ved 25 kuldegrader.

I alt ble ni bjørner felt den vinteren.

Revefellene viste seg å være ufarlige for Mikkel, men etterat de hadde endret konstruksjonen, fikk de en novembernatt elleve rev. Før sesongen var slutt, ble det ytterligere 59. Omtrent halvparten var blårev.

De fem karene levde som en familie. Skjemt og prat hørte til dagens orden, ikke minst i mørketiden. Arbeid var det ikke mangel på, og skjorbuken holdt seg på avstand. Hagerup hadde med seg en diger bunke med vittighetsblad, særlig ble noen årganger av salig «Vikingen» svært populære.

Verdien av fangsten var omkring 8.000,- kroner, en hel liten formue.

Den samlede fangst ble: 11 bjørn, 60 rev, 60 rein, 5 tonn spekk og 200 kg dun (Arkiv N. Polarinst.).

Hotellneset 1898—99.

Sammen med HAGERUPS folk ombord i «Lofoten» var også syv personer fra Lofoten. Disse hadde fått lov av Vestrålske Dampskipselskap til å bo på hotellet i Adventfjorden vinteren 1898—99. Avtalen var: «Hotellet er velvillig overladt dem til Afbenyttelse, mod at Dampskipselskapet forbeholder sig Journalen.» Hotellet var bygd i 1896 og var i drift somrene 1896 og 1897. Sommeren 1898 var hotellet bare tilfeldig besøkt. Beretningen er etter et utdrag av dagboken til FURFJORD, trykt i Tromsø Stiftstidende (1898, nr. 64, 68, 76 og 1899, nr. 70, 72, 74, 76, 77 og 78).

De som vintret var HANS FURFJORD, MARTIN PEDERSEN, LARS NISJAA med konen JETTE og barnet RAGNA (3 år) og EMIL ELIASSEN med konen ANNA. Det er første overvintring hvor norske fangstfolk har hatt hele familien med. ANNA ble plutselig syk 17. august. I Adventfjorden lå tilfeldigvis Prinsen av Monacos yacht, og en fransk dame ombord pleiet den syke. Språkvanskelighetene var store. Legen ombord snakket bare fransk. Prinsens sekretær oversatte til engelsk, og den norske losen oversatte igjen til norsk. ANNA ble hurtig frisk og gjennomførte overvintringen.

På forhånd var de advart mot å slå seg ned i Adventfjorden. Det var en dårlig fangstplass, og det viste seg også å være til-

felle. Som HAGERUPS folk, så var også disse uvant med vinterfangst. Resultatet ble dårlig. Om høsten fartet de en del omkring. De var i Sassen og på nordsiden av Isfjorden. Fangsten til jul var 38 rein og ca. 50 kobber. De hadde ikke redskaper etter bjørn. Redskaper for revefangst satte de opp, men da erfaringen manglet, ble resultatet elendig.

Bjørn fikk de først se og nesten føle den 3. februar: «Da Lars, som vilde gaa sig en Tur ned til Sjøen, var kommen omtrent 200 Meter fra Turisthytten, fik han se 100 Meter fra samme en Bjørn, der satte Kursen lige mod ham. Han havde intet Gevær med sig og tog derfor til at springe det fortteste han kunde tilbage til Hytten. Bjørnen satte efter ham. Lars havde Forspranget og fik saa vidt kommet sig ind og smelde Døren i, før Bjørnen var ved Siden af. Da han havde pustet ud saa meget, at han var istand til at fortælle Begivenheden, fik vi frem vore Geværer og satte ud efter Bjørnen.»

Da lyset kom tilbake, gjorde de turer på isen inn til Kapp Thordsen og utover til Grønfjorden, men fangst ble det lite av. Det ble bare noen reiner.

De er antagelig de eneste fangstfolk som har hatt en tam svalbardrein. Fra dagboken, 24. desember: «Jeg har glemt at fortelle om Renkalven vi fangede sidste Sommer. Den er ude paa egen Haand om Dagen; men hver eneste Aften kommer den ned til Husene, den faar gjerne et stykke Brød. Om Morgenen gaar den saa bort igjen, men ikke før den har faat sin vante Morgenbid.»

12. april: «Idag kom endelig en Bjørn indover Bayen. Den fik se Renkalven ved Iskanten og vilde fange den. Det var interessant at iagttage Kampen mellem disse. Renen sprang opover mod Hytten, — Bjørnen fulgte efter. Renen sprang hurtigere end Bjørnen og fik Tid engang imellem at vende sig om og betrakte denne. Dog naar Bjørnen var lige ved, satte den afsted i fuld Fart. Kommen 30 Meters Afstand fra Hytta sende vi Bjørnen en Kugle; den faldt til Jorden, reiste sig igjen, men tumlede om for en ny Kugle.» 30. april: «Har inat mistet den tamme Renkalv, den var bleven en kjær Husven. Grunnen til dens Død tror vi at den har forspist sig paa noget sigtet Rug.»

FURFJORD forteller om en sjelden opplevelse med en snadd,

1. mai: «Idag havde jeg en Kamp med en Kobbe, der varede i 20 Minuter. Det høres næsten utroligt at en Kobbe med sin plumpe Krop, sine 9 Tommer lange Hænder skal greie sig saalenge i Kamp med en voksen Mand, og tillige paa denne dog korte Tid, skal kunde være istand til at trætte en Mand saa ud, at han næsten giver tabt. Men det hændte mig idag. Jeg havde Kobben paa Skudhold, skjød, Kobben faldt om som død. Jeg sprang til og trak den omtrent 10 Meter fra Hullet. Den laa fremdelessom død. Jeg gik efter Kjælken og Geværet, gaar tilbage til Kobben, der plutselig vender sig, ser paa mig og sætter afsted i fuld Fart til Hullet. Jeg slap Kjælken og sprang af al Kraft for at komme først til Hullet, hvorover Kobben rasende kastede sig op til mit Bryst, sønderrev min Troie og bed sig fast. Jeg puffede den væk med Hænder og Fødder, men den kom stadig op igjen. Først efter en Kamp paa tyve Minuter gav den sig over.»

De unngikk ikke skjorbuken, 4. april: «Lars maa idag holde Sengen. Han er daarlig i Benene. Han har sansynligvis overanstrengt sig.» Men det var nok ingen overanstrengelse, 30. april: «Den før omtalte syge Mand er fremdeles daarlig, og jeg frygter, det er en Gren av Skjorbug.» Sykdommen utvikler seg til til det verre utover våren. De andre unngikk skjorbuken. Derimot fikk MARTIN en meget alvorlig verkefinger. De var så heldige å få besøk av den italienske kronprins den 21. juni. Her fikk de all den legehjelp som kunne skaffes: «Prinsen, Prinsessen, Kapteinen med flere kom straks paa Land og op til os. Kronprinsessen undersøgte selv Sykdommen, sendte Bud ombord efter diverse Sager, hun behøvede. Hun behandlet selv Martins Værkefinger, holdt paa i over to Timer, badede Haanden, fik udpussed endel af Værken og forbandt den. Lars fik Medicin.» Bedring viste seg straks, allerede 25. juni står det: «Lars er saapas at han kan gaa over Gulvet ved Hjælp af Stok. Han har faat lidt Appetit og Tænderne er begyndt at fæstne. Ligeledes er Smerten i Martins haand nu mindre, saa han faar sove.»

MARTIN var den som trengte hurtigst hjelp antagelig, for den 13. juli reiste han ned til Norge med «Augusta Viktoria» mens de andre ble igjen og kom senere ned med «Lofoten».

Fangsten ble 7 bjørn, 70 rev, 40 rein og 100 kg. dun (Arkiv N. Polarinstitut).

DANIEL NØIS (1925) forteller at alle ombord i «Augusta Viktoria» var meget interessert i overvintringen, og de bad FURFJORD om å heise flagget dersom alle levde når de kom tilbake året etter. Da den store damper ség inn i Adventfjorden, heiste de flagget på hotellet, og straks lød «Sønner av Norge, det eldgamle rike» fra orkesteret ombord. Denne kjente melodien satte liv i fangstfolkene.

Halvmåneøya og Kong Ludvigøyane 1898—99. Første overvintring på Halvmåneøya.

N. HAMBORG (1899) i Tromsø rustet i 1898 ut en ekspedisjon på 4 mann for vintring på østsiden av Spitsbergen. De seilte fra Tromsø 18. juni 1898.

De delte seg i to partier. KARL MØLLER og IBENHART JENSEN FLADSETH slo seg ned på Halvmåneøya. Ingen norske hadde vintret der før. O. ENGVIG og kamerat (HENRIK ?) seilte til Kong Ludvigøyane (Ruseøerne). De delte all proviant og utrustning likt. Båten hadde de på Kong Ludvigøyane. Høyst sannsynlig drog de båten på land, ellers er det vanskelig å forstå hvorledes de klarte å berge båten på et slikt utsatt sted.

Dette var første planlagte overvintring på Kong Ludvigøyane. I 1894—95 hadde fire av EKROLLS menn måttet oppholde seg der ufrivillig i fire måneder.

ENGVIG og kamerat kom tilbake til Tromsø alene året etter. Overfarten hadde vært meget hard, men de var i full vigør «—omend med tarveligt fangstutbytte, hvoriblandt maa nævnes et par levende bjørneunger, der hadde gjort dem selskap siden mai måned.» De bragte den triste nyhet at de to på Halvmåneøya var døde av skjærbuk.

JENSEN hadde skrevet ned noen dagboksnotater som fortalte hvorledes det hele hadde utviklet seg på Halvmåneøya. Den 31. august hadde de hatt besøk av en fangstskute og fått noe medisiner og sild. Fra 16. til 26. oktober hadde de besøk av kameratene fra Kong Ludvigøyane.

De må begge ha vært i meget dårlig kondisjon da de begynte overvintringen, for allerede 20. september står det i dagboken: «Karl er syk.» Det samme står 9. november. JENSEN ble syk

senere og noterte den 19. desember: «Jeg syg, 20gr. kulde.» Etter de få notater de har etterlatt seg, går det fram at de var meget lite aktive. På et løst ark i dagboken står det: «Lysset er nu vendt tilbage, saa vi kan notere 4 timers skudlys dag. Kulden jevn streng 20 a 27 gr. Klimaet er svært tungt, tiden synes os meget lang, da vi har været inde i en tid af 10 uger (!). Vi har ikke været ude siden 16/11 98, da vi skjød 2 bjørne, og i dag skriver vi 26. januar 1899.» Den 9. februar: «Hode- og mavepine.» Det går stadig nedover med dem, men de holder ut til i april måned. De siste notater er: «27/3 Syg begge to, jeg er daarlig minus 20 gr. 30/3 Vi lider meget ondt. 3/4 Vi er bra frisk idag ÷ 12 gr. 5/4 Vi er noget daarlige begge to ÷ 13 gr. 6/4 Frostrøg, vestlig vind, spag ÷ 14 a 15 gr.» Her slutter dagboken. Bare en eneste gang er ordet skjorbuk brukt. Det er på det løse arket, og antagelig er dette det aller siste de skrev: «Meget syg, forkjølelse. NB. skorbug.»

De hadde skutt 7 bjørn. Redskaper til fangsten brukte de høyst sannsynlig ikke. Den første bjørnen skjøt de allerede 15. september. På en tur var det nære på at bjørnen hadde fått overtaket, 6. februar: «Svag ostlig vind. 16 til 30 gr. kulde. Vi har gaaet en tur i dag. Vi var saa nær blit opspist af en bjørn, da vi ikke fik brug af geværene. Det var i sidste øieblik, at jeg fik skuddet til at gaa af.»

De hadde lagt opp nok rekved, men fikk ikke dratt den hjem, antagelig fordi de var avkrefte av skjorbukken. Den 11. februar: «. . Vi er ganske fri for noget at brænde, har 1/2 hltr. kul igjen og er begyndt at brænde af gulvet.» Det samme gjentas 16. mars.

Men de må likevel ha følt at de hadde noen krefter, for 18. februar står det at de planlegger å gå til Kong Ludvigøyan. Den 24. mars gjorde de et forsøk, men måtte snu. Hvor langt de kom, sies det intet om.

ENGVIG forsøkte å gå på ski til Halvmåneøya den 12. mars, men han ble stanset av åpne råker. I begynnelsen av juli ble isforholdene slik at de kunne seile til Halvmåneøya. «De fant dem begge ligge i sine senge i omgivelser, der skildres som fæle og skrekkelige.» De reiste senere tilbake til Halvmåneøya sammen med andre fangstfolk og begravet de to døde i en felles grav.

På tross av slike triste erfaringer så uttalte ENGVIG ved tilbakekomsten at han ønsket å dra nordover igjen.

Franz Josef Land 1898—99. Wellmanns polarekspedisjon.

Sommeren 1894 var amerikaneren WALTER WELLMAN med en ekspedisjon nord for Spitsbergen. Formålet var å nå Nordpolen. Neste gang WELLMAN forsøkte å nå polen, var i 1898, og da fra Franz Josef Land. WELLMAN leide D/S «Fritjof» av Tromsø til frakt av ekspedisjonen. Foruten WELLMAN var det tre amerikanere med. I Tromsø hyrte WELLMAN 5 norske ishavsfolk til ekspedisjonen. Vi skal her ikke ta for oss hele ekspedisjonen, man kort fortelle om overvintringen til de to ishavskarene fra Tromsø, PAUL BJØRVIG og BERT BENTSEN. BJØRVIG hadde også vært med WELLMAN i 1894. Verre forhold under en overvintring har neppe noen andre overvintre hatt. BJØRVIG klarte å gjennomføre den, men BENTSEN døde.

WELLMANS ekspedisjon ble satt i land på Cape Tegetthof på Franz Josef Land den 3. august 1898. Allerede dagen etter dro nestkommanderende BALDWIN og tre nordmenn nordover på isen med sleder og hunder. Telt hadde de ikke med. — det var unødvendig, mente BALDWIN. De to siste nordmenn rodde noe senere nordover og sluttet seg til disse. For det meste ble båter brukt på denne sommerekspedisjonen. De havnet alle på Cape Heller i begynnelsen av oktober, hvor de bygget seg et skjul. Dette krypinn, fem meter langt, bestod av en meter høye steinvegger på en snøfonn. Til tak hadde de kvalrosshuder og en steinhelle til gruve. Til pipe hadde de en blikkboks. BALDWIN viste seg å være en meget dårlig leder. Han lot de andre spise nesten bare bjørn- og kvalrosskjøtt, mens han i smug spiste av medbragt proviant.

BALDWIN bestemte at to mann skulle overvintre på Cape Heller for å passe på 35 av hundene og noe proviant som ble lagt igjen. De andre skulle reise sørover til hovedkvarteret. Merkelig nok meldte alle fem seg til vintringen frivillig.

BJØRVIG og BENTSEN ble utpekt av BALDWIN til å bli igjen. Med det utstyr som stod til rådighet, var dette nesten en umulighet. BJØRVIG mente at BALDWIN også anså det for umulig å komme levende gjennom en vinter her. Noe proviant

Skipper PAUL BJØRVIG. (Etter Tromsø bys historie.)

var det på Cape Heller. Av kjøtt og spekk var det rikelig, for de hadde skutt 35 kvalross og flere bjørner. BALDWIN gav skriftlig ordre om hva de fikk lov til å bruke. Kaffe, bjørne- og kvalrosskjøtt kunne de bruke så mye de ville av. Videre kunne de få en beskøyt per dag og et halvt kilo hermetisk kjøtt per uke. Tobakk for et par måneder og fire stearinlys til hele vinteren. Ingen medisiner. Det fantes ikke rekved på Cape Heller så de var henvist til å brenne bare spekk. Veke laget de av mose som de fant på steiner. De to startet sin vintring 22. oktober.

Huset, eller rettere sagt hulen, de bodde i, kunne ikke ha vært mer primitiv. Foran åpningen hadde de et bjørneskinn, men det dro hundene stadig ned. Senere når alt føyket ned, gravet BJØRVIG en tunnel i vinkel slik at det ikke føyket direkte inn. Temperaturen inne holdt seg nærmest konstant på 20 kuldegrader samme hvilken temperatur det var ute. De hadde felles sovepose og meget dårlig med klær. Klærne var spekkete etter fangsten, og de hadde ingen mulighet til vask av klær eller seg selv.

Hytta og livet i den var nærmest en kopi av det som NANSEN

og JOHANSEN hadde under sin vintring to år tidligere, bare 50 km lenger nordøst.

Allerede etter en uke ble BENTSEN syk, han fikk et mageonde. Han måtte ligge i soveposen hele tiden, og BJØRVIG måtte passe ham som et barn. Hans avføring bestod nesten bare av blod, og han ville bare drikke kaffe. Han klaget ikke enda han hadde det så mørkt, kaldt og elendig som noen kunne ha det. Han ble til slutt uten følelse fra underlivet og ned.

BJØRVIG spurte ham en gang hva han skulle si til familien i Tromsø når han kom hjem. BENTSEN sa at han bare skulle fortelle dem hvordan de hadde hatt det. Det var alt.

Før jul hadde de besøk av flere bjørner på taket. Når BJØRVIG var redd de skulle ramle ned i hula, skjøt han gjennom taket. Blodspor viste at han traff, men aldri ble noen liggende.

BENTSEN ble stadig dårligere, og i desember begynte han å fantasere. Han så personer og snakket med dem. Den 24. desember sa BENTSEN at han ikke hadde lenge igjen og ba BJØRVIG dra til Cape Tegetthof, så i alle fall han kunne bergelivet. BENTSEN kviknet litt til igjen for noen dager. Om kvelden 1. januar krøp BJØRVIG ned i soveposen ved siden av sin kamerat. Neste morgen da han snakket til ham, fikk han ikke svar. BENTSEN var død. BJØRVIG hadde lovet sin kamerat at han etter han var død, skulle ta vare på ham så han ikke ble spist av bjørn og rev.

BJØRVIG lot ham ligge i soveposen, og så lenge han var på Cape Heller, måtte han krype ned i soveposen til sin stivfrosne kamerat når han skulle sove og hvile. Soveposen var tross alt det sted hvor det var best å være i den mørke og kalde ishula som nå var fullstendig nedføyket.

Tiden ble nå uendelig lang for BJØRVIG. For å få tiden til å gå sang han viser og salmer, talte høyt med seg selv og med den døde. De to hadde mye å snakke om, for de hadde vært skolekamerater i Tromsø.

Den 27. februar hørte BJØRVIG lyder på taket og krøp ut med geværet klart til å skyte på bjørnen, noe annet tenkte han ikke på i øyeblikket. Men det var WELLMAN og de tre andre nordmenn som kom. Det første WELLMAN gjorde var å gripe om hendene på ham. Senere fortalte han at han gjorde det fordi

han trodde BJØRVIG var blitt sinnsyk. Han hadde klart livet i hula meget bra, og han hadde ikke vært syk en eneste dag. Det hadde selvfølgelig vært en voldsom psykisk påkjenning.

BENTSEN ble begravet på en bar bakke ved at de dekket ham med steiner. BJØRVIG laget et kors av to båttofter og plasserte det på graven.

På tross av hendelsene han hadde gjennomgått, ønsket BJØRVIG å bli med nordover. De forlot Cape Heller 7. mars. Den 23. mars mens de lå i telt i drivisen nord for Franz Josef Land, ble de utsatt for en voldsom skruing. WELLMAN fikk foten mellom to isknulter og ble hardt skadet. Mellom isens brak hørte de forferdelige hyl — 14 av hundene ble klemt ihjel. De mistet nesten all provianten, alle instrumentene, all hundematen og reserverklærne. De berget tre rifler med noen patroner.

De måtte øyeblikkelig snu på dette nordligste punktet, 82°5' N. WELLMAN måtte kjøres på sledene. Allerede dagen etter var de heldige og fikk skutt en bjørn til mat. Den 4. april var de på Cape Heller og 5 dager senere på Cape Tegetthof. Her hadde BJØRVIG sin første varme natt på 9 måneder.

Fra 26. april til 29. mai var de fire nordmenn på tur med BALDWIN. Ekspedisjonen ble hentet av selfangeren «Capella» den 27. juli.

BJØRVIG likte meget godt WELLMAN som leder, og han mente at han aldri ville ha tillatt de to å vintre på Cape Heller hvis han hadde visst hvorledes forholdene var.

Beretningen er etter Tromsø 1927 (nr. 1.), BJØRVIG (1931) og STEINBØ (1932).

Akseløya 1900—01.

Sommeren 1900 rustet skipper JOHAN HAGERUP igjen ut en ekspedisjon for vintring på Spitsbergen. Denne beretning er etter hans dagbok (HAGERUP 1901) som er skrevet meget nøyaktig, men i en knapp stil. Dagboken er trykt i Tromsø Stiftstidene 1901, nr. 57—66, men flere av disse nummer eksisterer ikke lenger. Det som er sitert fra dagboken, er omarbeidet til vår rettskrivning.

HAGERUP forlot Tromsø 13. august med jakten «Elina» med

i alt 7 mann ombord. Blant dem var PETTER TRONDSEN og HJALMAR JENSEN, to mann som senere skulle bli velkjente overvintre. Så hadde han sin sønn JOHAN med. Videre PEDER SOLBERG og to mann til som bare omtales som ALFRED og ALBERT:

Planen var å vintre «ett eller annet sted på Spitsbergen». På grunn av usedvanlig mye drivis så havnet de på HAGERUPS gamle terreng i Bellsund. Den 27. august ankret de opp i Akseløyhamna og fortøyde jakten der for vinteren. Materialer som de hadde med, ble brukt til å bygge et provianthus ved hovedstasjonen på Akseløya, en bistasjon, Nordhuset, mellom Bellsund og Isfjorden og en bistasjon ved Midterhuken.

Denne fangstekspedisjon er den første norske som hadde med trekkhunder. De hadde med 4 stykker som de hadde god bruk for, særlig på vår—vinteren. De bygget hus til hundene da de var redd de skulle skremme vekk reven og bjørnen.

Drivisen hadde de allerede fra midten av september, og vinteren ble kald og stormfull. De leste av temperaturer ned til -44° C.

De hadde bare ett uhell, en alvorlig skyteulykke, 10. okt.: «Vi har i dag hatt et særlig uhell, i det Alfred har skutt den ene hånden ganske av over håndleddet.» I dagboken videre framover er det bare et par korte notiser om at ALBERT blir bedre, og til slutt 17. des.: «I dag har Alfred tatt kluten av hånden så han ser seg nå utskrevet av sykehuset.»

Etter noe reinjakt med småbåtene langs nordsiden av Van Mijenfjorden var planen for vinteren klar, 22. okt.: «Jeg har bestemt meg til omkring 1. november å dra ut med sirka 100 stykker revefeller, og så fordeler vi oss på 3 forskjellige plasser og forsøker å lure mikkell, omskjønt den ikke er den snaresten å lure.» På grunn av det dårlige været så ble det langt ut i januar før de brukte bistasjonene. Humøret og trivselen var likevel i orden, 18. jan.: «I dag har det vært et forferdelig uvær med SO-storm og snøkave. Vi har ikke kommet et skritt utenfor døren i dag. Kortstokken og det vesle instrumentet, akkordiumet, er det som holder liv og rørelse i oss.» Instrumenter laget de også, 28. jan.: «Tiden fordrives med musikk, helst Albert er en god instrumentmaker. Han har nå arbeidet en lovende violin med

strenger av bjørnetarmer. Denne gnager nå Petter stadig vekk på, han blir god med tiden.»

Reven var ikke så lett å få tak i denne vinteren, så HAGERUP skriver 8. feb.: «Vi har nå vært på innlandet til fellene, men ingen mikkell fått. Jeg må nå si om reven som gamle Ole Eriksen sa om kjerringen sin da hun julaften hadde hatt sort pepper på julegrøten istedenfor kanel. I kveld vil jeg ikke banne på en høytidskveld, Ingeborg, men i morgen skulle han inderlig torne galle henne. Sådan tenker jeg om mikkell.» Noen rever ble det etterhvert, men de var ennå ikke fullærte fagfolk, og de forsøkte også denne vinteren å forbedre sine feller. HAGERUP noterte seg at det denne vinteren er mindre av den verdifulle blårev.

De satte ut tre apparater etter bjørnen, men det framgår ikke av dagboken at de fikk noen på dem. Derimot fikk de flere på signalet. Selv om det var mye is, så lot bjørnen vente på seg, 4. des.: «Bamsefar eller Spitsbergenlensmannen som man også kaller ham, har ennå ikke innfunnet seg eller gjestet oss. Ja, ja, han skal være kjærkommen når han kommer. Der er nå 3 apparater til ham. Vær så god. Vi begynner nå å bli plaget av søvnløshet.» Den 30. desember fikk de den første bjørnen. Den trakk i signalet: «Så nå har da far sjøl ringt til oss. Han var tung i handtaket, det var kl. 6 om ettermiddagen. Brennført var vi oppe, men kunne ingenting se. Han bare ringte og ringte til oss. Så la vi i vei hvor vi antok at den var og traff godt på. Vi skjøt med 3 rifler med en gang. Da vi kom til, viste det seg at det var en hunnbjørn med en unge. Den ble også skutt. Så nå har vi 2 å begynne med. Den var meget kjærkommen som ferskmat til nyåret.»

De kom gjennom vinteren uten å merke noe til skjorbukken, men var redd for den, 25. feb.: «Smått gjør vi oss utflukter for ikke å holde oss for mye inne. Vi er likesom redd for at hvis der blir for meget rolighet, kan snart han skjorbukfaen gjøre en visitt og vil likesom se innom til oss også. Vi har utenom oss flere av russerne i den gamle tid som skjorbukken har besøkt. Det ligger nok av skjeletter utenfor døren hos oss.»

I mai fikk de igjen en del storkobbe. Den 20. mai så de en kvalross, og 3. juni en til som de jaktet på: «Vi var i dag 4 mann til Sørfjorden og de andre til Nordfjorden på fangst. I nærheten

av Midterhuken var vi oppe på noen høyder for å speide etter fangst da utsikten derfra er god. Kommet der opp, fikk vi til vår store glede øye på en kolossal stor kvalross som lå like i nærheten av fjellet på noen isflak. Men her var imidlertid gode råd dyre da vi umulig kunne nå den med båt, da isen var for tett. Den lå sirka en kilometer fra land, og skulle vi tenke på å nå den, måtte vi gå til den. Vi tok de redskaper vi hadde for hånden, harpun, gevær, harpunstang og hakapik og begav oss på turen mot den over råkene og revene. Gamlingen lå våken og smått slog med sveivene etter stormåsen som gikk og plukket marflo av ørene hans. På 20 skritts avstand angrep vi, Johan med harpunen, Petter etter med linen og jeg med geværet. Jeg satte særlig mitt håp til herr børsemaker Andresens stålspisskuler. Det var jo om å få den drabelig såret så han ikke på noen måte kunne unnslipe, for om harpunen satt fast, kunne den likevel unnslipe. Petter holdt harpunlinen og hadde laget tørn om hakapikskraftet. Så brente jeg løs og traff den midt i dauleen. Den bare rettet på seg litt og syntes å ta det med knusende ro. Jeg gav han 4 pulvere til. Da ropte Petter at nå har han lagt auan igjen. Imidlertid hadde Johan fått harpunen godt inn, og vi så oss som seierherrer. Ved nøyere ettersyn viste det seg at det var en riktig sværing. Gammel var han visst, det var riktig en metusalem å se til. Den var skjellbevokst over en del av kroppen. Gleden var stor hos oss kan man tenke da vi stod å så på han. Vi syntes det var en seier langt større enn Thor da han drepte trollet med Hammeren sin. Derfor skrek vi et hurra for seieren.»

Jakten «Elina» hadde klart vinteren stort sett bra, noe skruing var den ikke blitt utsatt for. Men den var blitt lekk — ja, så lekk at det var nytteløst å lense den. De lot den ligge full av vann fastfrosset i isen. Den 9. juni fikk de den løs: «Det er da riktig storskjønt her oppe når været er godt. Solen står like høyt kl. 12 midnatt som kl. 12 middag. Utenkelig hva naturskjønt angår. Vi var ombord i jakten i dag for å lense den. Mens vi holdt på med det, gikk den løs av isen og formelig spratt opp. Den har vært fast og nedtrykket av isen, og derfor var det også at den lakk. Det var overvannsbordene som ikke var tette. Nå er den aldeles tett igjen, og det kommer vel med.»

Med småbåtene tok de turer rundt i terrenget og samlet egg og dun. En båt dro til Forlandsøyene og kom tilbake med 3000 egg og 12 sekker dun.

Den 2. juli kom BERNER JØRGENSEN, den senere så kjente BEISAREN, roende på besøk. Han var mannskap på Svendsens båt som lå på kvitfiskfangst i Van Keulenfjorden. Beisaren var ivrig etter å høre om fangstlivet vinterstid — selv gikk han med planer om overvintring. Da HAGERUP to dager senere forlot Akseløya med kurs for Tromsø, så hadde han også BEISAREN og to til av Svendsens mannskap med. De skulle ha «Elina» med på en kommende vintring.

Etter dagboken ble fangsten 15 bjørn, 42 rev — herav angis 13 blå og 16 hvite mens 13 ikke er gitt fargen på, men høyst sannsynlig er disse hvitrev —, 27 rein, 1 kvalross, 24 storkobber, 40 snadd, 4500 egg og 4 våg pluss 12 sekker dun.

Revneset og Colesbukta 1900—01.

I slutten av juli i 1900 reiste HANS J. FURFJORD som leder for en ekspedisjon fra Vesterålen til Isfjorden med «Lofoten». De andre deltagere var MARTIN JØRGENSEN FURFJORD, KARL HERMANSEN SKAGEN, KARL SANNAN, DANIEL NØIS og en 16 års gutt, SIMON HERMANSEN. De bodde til å begynne med på Hotellneset. De bygget hus, gammer, på Revneset og i Colesbukta. Senere bygget de også ei gamle på Kapp Thordsen, som de bruke senere i sesongen. DANIEL NØIS (1925) har selv fortalt meget interessant om sin første overvintring:

«Klokken 5 om morgenen den 3. august såes kun en rand av gamle Norge i S.O. Den 5te var vi i Wigohamn hvor den svenske ekspedisjon lå med sine fartøier, kanonbåten «Svensksund» og jakten «Gjøa». Det var denne «Gjøa» som Roald Amundsen senere kjøpte og seilte gjennom Nordvestpassasjen med. Etter å ha losset kullene gikk turen om Isfjorden og vi landsattes i Advent Bay den 9de, hvorefter «Lofoten» forlot oss under saluterende høitidelighet.

Foreløbig blev vi i Turisthotellet hvor vi hadde adgang til kjøkkenet. Den 10. bar det til Reindalen, og det var en sann fryd å begi sig til et slikt jaktfelt, som jo i fantasien var det gildeste

Daniel NØIS. (Etter BERSET 1953.)

man kunde tenke sig. Et par gode matskiver til manns måtte være nok, — vi måtte vel slippe å gå så langt. Vi fem skulde ivei, mens Simon skulde bli som vakt nede.

Efter lediggangen ombord var vi kåte og det bar med stor hurtighet opover dalen. Vi gikk, tittet, og gikk videre, og efter nær tre timers marsj kom vi inn på den første rein som også blev skutt. Ja det var liv det, — det var noget annet enn å skyte en rype eller kråke hjemme. — Klem bare på gutter! Vi ser tre reiner til. Vi lurte, skjøt, og lurte igjen, og det hele gikk som en dans. — Vi har jo fem reina nu, vi får vel tenke på nedturen, sier Hans Furfjord. — Ka meiner du Karl Hermansa? — Nei, æ' trur vi må sjå etter fleire. Ja det trur æ' og, bemerket den yngste av de andre, og så bar det videre inntil vi alt hadde ni reiner.

De fleste forsøkte å drikke litt blod, efter fullblods ishav-ma-nér. Det var lite tillokkende å stikke hodet inn i bringen på reinen, og å høre blodet slurke ned gjennom en «legerlig» manns hals, og det gjorde ikke billedet vakrere da et par stykker straks efter måtte gi det op igjen. —

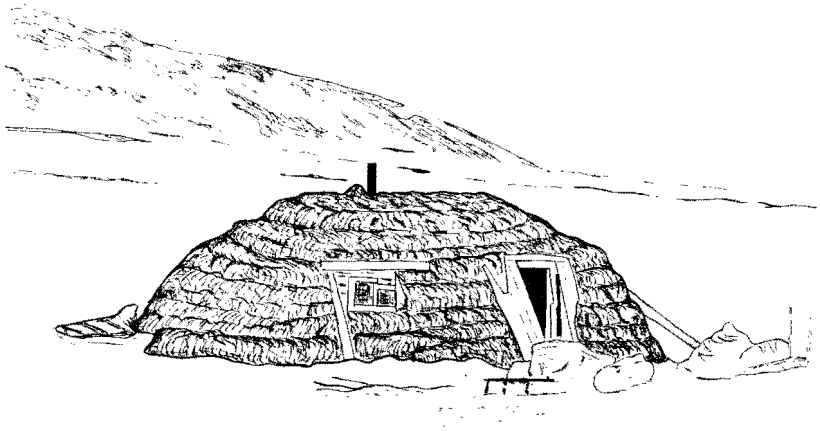
Vi var nu blitt litt slokjen, og efter å ha spist matskivene våre bar det til å ordne hver sin rein på ryggen, og vi syntes ikke

den var så voldsom tung heller. Men vi hadde jo ni reiner, — det var vel dumt at vi skjøt så mange. Efter at vi alle fem hadde båret hver vår rein et stykke frem måtte de fire gå tilbake efter de fire gjenværende, mens den femte mann bar de fem reiner videre fremover et passende stykke til de fire innhentet ham.

Time efter time gikk, og det blev næsten utholdelig å slepe sig fremover myrene slik som føret var, da man vadet til midt på støvlene i leire og mose så støvlene vilde bli sittende igjen. Ingen vilde riktig tilstå hvor elendig trett og sulten han var, og et rått reinhjerter kunde da gjøre underverker. Tilslutt nådde vi endelig båten, og hvor trette vi var er umulig å skildre. Halvt sovende rodde vi over bukten; men før vi rakk helt over bleknet en av karene av, og man måtte bruke Kneips vannkur for å få bevisstheten tilbake. Endelig kom vi til Hotellneset, og det var da godt å ha et hjem hvor vi kunde hvile ut efter 22 timers stamping i blautmyren, — de siste 17 timer med en rein på ryggen. Begeistringen for den herlige jakttur blev tilslutt temmelig blandet.

Vi hvilte nu godt ut efter reinturen, og begynte så å sette op huse. Den ene gamle bygget vi på Reveneset ved Advent Bay og den andre i Cål (Coles) Bay. Kull hakket vi i Fuglefjellet mellom Advent Bay og Cål Bay, og vi strevde flittig med å få alt i orden til vinteren. Innimellem blev det fangstturer og som regel var Reindalsturene overmenneskelig anstrengende fordi jaktiveren slo under sig alle tidligere bitre erfaringer. Båtferder blev ofte utført; men da dette år var meget plagsomt isår drev vi alt for meget på med disse ferder.

Sist i oktober reiste vi tre mann til Kapp Thordsen, ca. fire mil fra Advent Bay, og bygde en liten hytte der. Båten var i godt vært opsatt på en stenvoll nedunder en steil bergfront. En natt blev det så voldsom sjø at båten nær var blitt knust. I siste øyeblikk fikk vi den berget, idet vi med en talje heiste den op, en ende ad gangen. Morgenen efter denne urolige natt var det smul sjø, og vi begav oss på tur til Advent Bay. Det var nemlig umulig å gå tilfots mellem Kapp Thordsen og Advent Bay. Isen var da innkommet, og vi kom kun midtfjords før det blev mørkt. Vi måtte arbeide og stake hele natten, og vi var ofte nær ved å gi tapt. Til all lykke nådde vi dog land ved Bjørndalen morgenen

Gamma som ble bygd i Colesbukta i 1900. Tegnet etter foto i And-Ungen 1925.

*The cabin built in 1900 at Colesbukta.
Drawing after a photo in And-Ungen 1925.*

etter, og vi var berget. Den store Isefjord var fylt med is i åtte dager, og vi hadde vært dødens sikre bytte om vi ikke hadde kommet oss til lands i siste øieblikk. — Som elendige kryp vadede vi i sneen til hotellet etter å ha arbeidet, nær sagt for livet i 25 timer, og kun en gang i mellom bitt i et stykke kavring. Dertil kom kulde og snestorm, — våkenatten før, med berging av båten, ikke å forglemme.

Den 6te november skiltes vi slik at tre av oss reiste til Cål Bay og de andre tre til Revnes. Vi hadde da næsten ingen dag. - Under det bratte Fuglefjell møttes isen, og det var umulig for oss å nå frem til hytten med båten. Den måtte vi sette op i en fjellkløft, og ved å løfte den beste klatrer opover en bratt berg-hindring, for å sette fast et taug, kunde vi alle derved komme op og gå til hytten på ca. 2 1/2 time. Sengklær og kokekar tok vi med, samt parafin i et halvkannspann. Båten blev der i 14 dager inntil en østlig kuling satte isen ut fjorden, og vi seilte båten til hytten med de mange nødvendighetsartikler vi hadde med.

Høsten forløp med meget uvær; men endel godværsdage kunde gi anledning til 8 a 10 timers ture selv om det var mørkt. Man hadde hver sin kokedag. To gange ukentlig måtte der stekes

en pøs røre til vafler. Vann fikk vi ved å smelte is. Dessuten stelte vi fangstredskaper, lappet lugger, vasket klær og stelte med annet småtteri så tiden gikk bra.

Reinkjøttet som jo så å si næsten var vår eneste kokemat var vi uheldig med i det vi lot det henge op i fordøren om høsten efter at det hadde ligget litt i salt. Det blev således meget harskt; men vi ante ikke at dette var kost til å få skjorbuk av. Poteter hadde vi ikke, og vår proviantering ellers var meget slett, med hensyn til de klimatiske forhold vi var undergitt. Eksempelvis kan nevnes at hele medesinforsyningen til 6 mann kostet 15 kroner, deri medtatt en flaske sterk bitter som eneste middel mot magesyke.

— — —
Som civiliserte mennesker lot vi ikke den 24. desember passere upåaktet. Gulvet som vi ellers vasket omtrent hver lørdag fikk da et storvask, og vi ryddet ellers op så godt vi kunde. Maten blev det ikke stor forandring på. Vi hadde lite å velge mellem. Kun en del reinkjøtt blev kokt til opskjær eller pålegg.

Juledagsmorgenen tok vi litt bledre klær på enn vanlig, og en av kameratene holdt en liten andagt, som var preget av de varmeste følelser for hjem og fedreland; og man føler sjelden slik lengsel til sine barndomshjem som ved slike tilfeller. For mine kamerater som var familjefedre var det særskilt rørende, skjønt man måtte mest mulig bekjempe trykk på humøret. Begge juledagene gikk vi litt ut; men mørke og snetykke tillot ikke lange turer. Vi måtte sette en løkt ved hytten for å finne tilbake.

I disse ensomme juledagene laget jeg et lite juledikt som jeg gjerne tar med her. Det lød:

*Julens høitid er oprunnen i dette mørke land.
Minnene er ei forsvunnen fra den kjære hjemmets strand, —
der hvor vi har været glad, mang engang på juledag;
men hvordan skal vi nu trede for å finne hjemmets glede?*

*Nei det nytter ei å spørre — vi må blive hvor vi er.
Vi kan ei begynd' å sørge om det stundom langsomt er.
Best å være vel tilfreds, om vi ei er hjemmesteds,
Man bør være muntre glade medens vi er uten skade.*

*Dog de mange kjære minner fra vårt glade barndomshjem —
Frem til oss nu veien finner, og livagtig titter frem.
Ubehag og slit er glemt, lyse minner er kun gjemt, —
fra foreldre, søster, broder minnest vi nu bare goder.*

Nyttårsdag fikk vi pent vær med måneskinn. Tidlig på formiddagen var vi på benene for å få oss en skitur. Om eftermiddagen røk det igjen op med snestorm og dermed var den lysmånen forbi. Tiden gikk og vi følte oss så som så til helbred, dog ikke riktig vel.

Den 7de februar gikk Karl Hermansen til Revnes i besøk til kameratene der. Det var da begynt å bli bra dagslys. De derværende var i bedre befinnende enn vi, da de hadde skutt nogen reiner og hadde hatt ferskt kjøtt hele mørketiden. Fangsten var der heller ikke overdreven, da de også hadde hatt sterk føling av uværet. — Efter denne tid var været bedre, og fangstturer blev flittig gjort; dog med vekslende held.

Den 17. februar fordelte vi oss i tre fangsthytter, og Karl Hermansen flyttet ut fra oss. Karl Sannan hadde på denne tid tegn til skjorbuk, men kunde gå oppe. La mig så ta med nogen dagbokoptegnelser fremover våren. -

24. februar: Idag skinte solen oppe i fjellbakken, og vi var ikke useine med å komme dit op. Vi gledet oss som barn over atter å få se denne umistelige verdensregulator som vi ikke har sett på hele fire måneder.

26. mars: Karl Sannan måtte til køis idag da skjorbukken satte megen verk i føttene. Karl Hermansen har også vært plaget av verk i føttene, dog helst under lange fotturer.

4. april, skjærtorsdag: Det er nu lyst, dag som natt. Jeg tar daglige turer i skibakken som er min eneste adspredelse da min kamerat fremdeles holder sengen. Han ser forresten mørkt på situasjonen, og er litt traulich når jeg går ut, som ventelig kan være. Han har vanskeligheter med å spise da tennene er løse og tannkjøttet helt opråtten. Den beste næring for ham nu, er ny-steekte blodkaker. — Kameratene besøker oss av og til, og de har det bra. Litt fangst får vi, men det blir ingen stor forretning.

22. april: Idag kom der en bjørn til hytten på Revnes. Den stod

lenge og glante inn gjennom vinduet. Hunden gjorde alarm og bjørnen blev skutt. Det var nr. 7 av den slags.

28. april: Karl Sannan er nu i forbedring. Som medisin er brukt Citronsyremikstur.

7. mai: I februar, mars og april var været nogenlunde bra, men mai ser ut til å bli dårligere og med meget sne. Idag måtte vi således grave oss ut gjennom vinduet da stormen hadde føket over hele ytterdøren. Hytten står forresten på en samlingsplass for sneen.

26. og 27. mai, pinse: Vi er nu alle samlet i Cål Bay, det er første gangen efter 6te november. Det er en sann fryd for oss å komme sammen, da der under fangstlivets stræv har forekommet situasjoner som har vakt betenkeligheter iblandt enhver av fangstpartiene. Alle har undertiden vært utsatt for overrump-ling av snestorm, hvilket ofte har vært slemmt, da landskapet flere steder er så flatt og ensformig at orientering er vanskelig selv ved lys dag, langt værre i den tiden det var mørkt både dag og natt. —

I de første dagene av juni tok isen til å gå op såpass at vi kunde begynne med fangstturer på båt. Det blev en gledelig forandring da vi lenge hadde følt oss leie av de lange og slitsomme skiturer. I den siste tid hadde vi også vært meget plaget av sneblindhet og voldsomme smerter i øinene, da vi var dårlig rustet med snebriller. Simon hadde da i den siste tid vært endel praktet av skjorbuk, mens Karl Sannan var helt bra igjen.

Efterhvert som isen gikk op foretok vi mange gilde turer på fangst efter storkobbe. Han var så interessant å lure på. Frem i mot midten av juni tok vi til å finne egg. Og disse gav en deilig avveksling i vårt ellers så ensformige kosthold.

Fra 20. juni og en tid utover foretok vi turer på våre fangstbåter, inntil ca. 15 mil, efter egg og dun. Disse turene kunde tildels være meget slitsomme; men også interessante. Vi gikk op på holmene i blandt hundreder av erfugl som utålmodig kokret og knurret over slike besøk. Efter at dunsamlingen var slutt, førte vi hele vår fangst og alle våre eiendeler til Advent Bay for om muligens å få leilighet til Norge. Vi hadde ofte sett efter fartøier, og flere gange ropt hurra for den første seiler; men

dessverre hadde denne gledesrus blitt skuffet av en seilende - storis —.

I midten av juli kom det endelig en engelsk turistbåt som hadde norsk los. Denne kunde berette mangt og meget fra hjemlandet, som påhørtes med den største interesse. Og vi følte likesom at overvintringen og ensomheten var helt slutt. Nogen dage efter kom «Augusta Victoria», og efter endel forhandlinger, som førtes ved en tolk fra Stavanger, fikk vi følge med hjem med alt vårt utstyr og all vår fangst. Dette blev den største av alle dage for oss. Og tyskerne var svært hjelpsomme med å få alle våre pakkenelliker ombord. Det var stiv kuling ut bukten, og en av våre fangstbåter kantret. Tyskerne kom straks med sine raske motorbåte og slepte både fangstbåten og spekkfatene til skipssiden så vi berget alt.

Ved midnattstider blev ankeret lettet, og «Augusta Victoria» dampet ut Isefjorden. Det var ingen tåke, ingen skyer, bare lyst. Hele landet lå badet i midnattsolens glød! Vi stod oppe på dekket. I disse øieblikk og med omgivelsene i dette lys hadde vi lett for å glemme det bryderi de mørke høst- og vinternetter kan volde den streifende pelsjeger, det bryderi som også vi hadde hatt nok av.

Skjønt der ombord var ca. 400 turister og en besetning med oppvartere m.m. av samme antall, fikk vi anvist efter våre forhold en meget koselig lugar. Livet ombord var i det hele et liv i velvære. En danske fortalte oss meget om sine reiser viden om. Av de andre turister blev vi spurt om det mest utrolige, og flere av dem skrev det vi hadde å fortelle.»

HILMAR NØIS (pers. med.) oppgir fangsten til 98 rev, 7 isbjørn, en del kobbe, rein, egg og dun.

Sassen 1900—01.

Fra Vesterålen var det mange som ville søke lykken på Spitsbergen vinteren 1900—01. Foruten de 7 på Hotellneset var det en ekspedisjon ledet av PEDER NILSEN FURFJORD, som bygde en hytte i Sassen og fanget der. De andre deltagerne var NARS NISJA, JOAKIM PEDERSEN, MARTIN PEDERSEN og JACOBSEN (Berset 1953).

Det har ikke lyktes å finne noen beretning om denne første ekspedisjonen i Sassen. NØIS (1960) nevner at de klarte vintere- ren godt.

Fangsten oppgir ISACHSEN (1920) til 47 blårev, 52 kvitrev, 1 isbjørn, 90 rein, 101 sel og 137 kg urensset dun.

Isfjorden høsten 1901. «Petrellen»s forlis.

Denne historie hører strengt tatt ikke hjemme her, men da den forteller om en stor heldedåd utført vinterstid tas den med likevel. Den er etter Tromsø (1901, nr. 86, 87 og 94) og BERSET (1953, her nevnes 1903 som er galt år).

Skipper SØREN ZAKARIASSEN rustet seg ut sommeren 1901 for røyefiske (spitsbergenlaks) i Isfjorden. Han ville som førstemann på Spitsbergen legge fisken ned hermetisk for å få et bedre økonomisk utbytte. Han førte «Petrellen», og mann- skap var G. JENSEN og LUDVIG HANSEN — senere sydpol- fareren. Stasjon hadde de i Grønfjorden.

Fisket var ikke det beste den sommeren, så de ble liggende til langt ut i september. Etter å ha sluttet av fisket seilte de innover Isfjorden til Adventfjorden, Kapp Thordsen og Sassen for å skaffe seg en last med reinkjøtt før de reiste hjem. De ble hind- ret i jakten av stormfullt vær, og da været ble verre og verre, ble de liggende å vente på bedre vær før de satte kursen hjem- over. De ankret opp i Adventfjorden, men her forliste «Petrel- len» på grunn av storm og isskruing. De hadde da 600 bokser hermetisk røye, men det hele var så nediset at de ikke fikk det på land.

Alle andre fangstskuter hadde nå forlatt Spitsbergen. Den ene- ste som vintret dette år, var BEISAREN, og han lå helt borte på Edgeøya. De hadde meget små muligheter for å klare en vin- ter. De hadde ikke mat, dårlig med vinterklær og ikke noe til belysning.

Da hele oktober gikk, og «Petrellen» ikke viste seg i Tromsø, ble det organisert en hjelpeekspedisjon. Den 10. november gikk «Frithjof» fra Tromsø for om mulig å nå fram til Spitsbergen. Erfarne sjøfolk hadde liten tro på at det ville lykkes, og det viste seg at det var i siste øyeblikk. Vi refererer fra avisen: «Ombord paa «Frithjof» var der en Besetning og et Førerskap som det vel

sjelden har vært paa noget Fartøi herfra. Skipper Kjeldsen og flere af de dyktigste Ishavsskipperne ombord. Men der trængtes ogsaa dyktige Folk, ti «Frithjof» fik et ordentlig Basketag. Vest for Bjørnøen fik de en voldsom Orkan med Svære Sjøer, og Kulden var saa sterk, at alt frøs til Is. Svolkelemmerne frøs til, og hver eneste Sjøskvæt som kom ind paa Dækket blev til Is. Over hele Dækket laa et tykt Islag, og hele Fartøiet lignet tilslut et drivende Isberg. Til dette kom, at Stormen og Sjøerne holdt paa at gjøre rent Bord — Maskinskyldet og Kjedelruffet knastes sammen, og saaledes fik Sjøen banet sig en uhyggelig Adgang til selve Maskin- og Fyrrummet. Saa gik Pumperne i staa, og Situationen blev yderst farlig. Skulde man gaa lengere?

I saadane Stunder ligger der et tungt Ansvar paa Føreren, men her var ogsaa et andet Ansvar, som veied tungt til den anden Side. De nødlidende Kamerater paa Spitsbergen. Da blev der holdt Skipsraad ombord, da der var lidet Haab om at komme videre. Men saa sa Kaptein Kjeldsen: «Vi skal prøve han en Tøring til!» Til rattet surredes et Par Mand, og Pumpen fik sine — saa bar det iver igjen. Sjø i Sjø vælted indover de haardføre Gutter, men de holdt Stand, trods Kulden var op i de 20 Grader.»

De klarte å ta seg inn til Grønfjorden hvor de fant en beskjed på døren om at de tre var i Adventfjorden. Her kom de inn 21. november, og alle tre var i god behold. Men «Frithjof» var så nediset at mannskapet arbeidet i 12 timer før de fikk ankrene ut. KJELDSEN gav seg bare tid til å berge den hermetiske laksen. Derimot ble flere tusen tombokser igjen og gikk tapt. Bortsett fra en hard tørn for å komme gjennom isen utenfor Isfjorden, gikk alt greit på hjemturen.

To år senere ble «Petrellen» berget og seilt til Tromsø av fire mann. To av disse var mannskap på Beisarens overvintring 1901—03. (Tromsø Stiftstidende 1903, nr. 74).

Kvalpynten og Zieglerøya 1901—03 — Beisarens overvintring.

Den 14. august 1901 seilte jakten «Elina», 24 tonn, Hvidfiskens rederi, ut fra Tromsø med BERNER JØRGENSEN med tilnavnet BEISAREN, som fører. Han hadde med seg PETTER

BERNER JØRGENSEN, best kjent som BEISAREN.

(Etter MOBERG 1960.)

BERNER JØRGENSEN, known as BEISAREN.

TRONDSSEN, HJALMAR JENSEN, PEDER PEDERSEN (ULLSFJORDING), ALFRED EILERTSEN og hans halvbror BERNT PEDERSEN.

Beretningen er etter JØRGENSENS dagbok trykket i Tromsø Stiftstidende (1903 nr. 92—96, 98, 99, 101, 105 og 1904 nr. 5, 7, 10, 12, 14, 15, 17, 19, 20, 25, 26, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54), Tromsø Stiftstidende 1903 (nr. 59, 67, 74), MOBERG 1960, ØRNES 1968 og Norsk Fiskeritidende 1904.

De hadde med seg materialer til to hus. Da de den 1. september ankret opp ved den lille Senøya (nå en av Bjørnholmene) nord for Kvalpynten, begynte de med en gang å bygge huset der, 7 x 6,5 alen stort. De spikret never på veggene og murte godt opp med stein. Så seilte de til Duvebayøyane (nå Zieglerøya) og satte opp det andre huset.

På Senøya slo TRONDSSEN, JENSEN og BEISAREN seg ned,

og de satte i gang å gjøre terrenget klart. Etter dagboken å dømme så brukte de bare sakser etter reven, og selvskudd satte de ikke ut før senere.

Som alle fangere så håpet de på god fangst. De ble en del skuffet, og særlig det at de ikke fikk en eneste bjørn før jul. Fangsten til da var 8 blårev, 2 kvitrev og 5 rein. Men humøret hadde de likevel, og en spiss på det hele var julepakkene — den ene inneholdt to flasker sprit. I dagboken står det: «At beskrive hvorledes sprittoddy smagte, synes for meg at være aldeles overflødig, da en og enhver som har drukket saadan, ved hvorledes den smager i sin almindelighed, og ved en saadan anledning som i aften her oppe paa Spitsbergen, saa smager jo den endnu bedre. Efterat man har drukket endel glass og efterat stemningen begyndte at blive god udbragtes en del skaaler; saaledes kan nævnes at vi udbragte en skaal for «Hvidfiskens» rederi og dens disponent og for «Hans Høihed» Hagerup i Residensstaden. Man fordrev tiden udover aftenen med musik, hvoros vi tog i brug de nye spillkort.»

På årets første dag fikk de den første bjørnen, og framover nå fikk de flere besøk av denne ismarkens kjempe. Den 22. januar: «Jeg og Peter har idag ogsaa været ude og sat ud endel rævsakser. Paa denne tur saa vi spor efter bjørnen; det saa nærmest ud, at bjørnen i vinter har færdes meget paa det strøg, hvor vi idag var . . . Vi bestemte os til at lægge ud selvskudd til bjørnen saa snart ske kan.» 23. jan.: «Idag var jeg og Peter afsted med kanonen, der udstilledes til selvskudd for bjørnen. I morgen har vi tænkt os at lægge ud et selvskudd til. Bjørnen har ikke i den senere tid været at se udenfor huset eller der i nærheden.» Bjørnen besøkte ikke selvskuddene, så de forsøkte andre måter å få tak i bjørnen på. Den 7. mars: «Vi har nu lavet vei til bjørnen paa tre forskjellige strøg. Disse veie er istandbragt derved, at vi har trækt en kobbhund med spækket langs sneen. Denne maade at lage vei til bjørnen er opfundet af Hans Høihed Hagerup og har vist sig være meget praktisk for at narre bjørnen til at gaa efter den.» De rigget til ennå et selvskudd, men det ble ikke bjørn på de tre selvskuddene den vinteren. De bjørnene de fikk, fikk de ved hytta eller på jakt i terrenget. Den 25. april skjød de ei binne og fanget hennes to unger levende. Den

PETTER TRONDSEN og HJALMAR JENSEN. (Etter MOBERG 1960.)

ene ungen måtte de avlive to dager senere da den var blitt skadet.

Revefangsten var heller ikke av den beste. Fangsten den 10. juni var 19 bjørn, 20 rev, 25 rein og noen snadd og kobbe.

Hos BEISAREN var alle friske og i godt humør, men på Zieglerøya stod det dårlig til. HJALMAR og PETTER gikk dit 12. mars og kom tilbake fire dager senere sammen med PEDER. De fortalte at ALFRED var syk av skjorbuk. BEISAREN hadde sine teorier om hva sykdommen skyldtes, 21. april: «Veiret hindret mig i at komme over til Duvebay i dag ogsaa, hvilket er høist kjedeligt, for jeg føler stor trang i at faa se den syge mand, før der hengaar længer tid. Grunnen til sygdommen synes nu tvilsomt at være den, at han nægtet at spise kogt bjørnekjød med

tørrede grønnsager til, samt den fuktighet som omtrent til enhver tid hersket inde i huset; vi har nemlig til enhver tid passet paa, at der inde i huset ikke har hersket fuktighet, ligesaa lidt som det nogensinde har været for varmt. Naar der har været op til ca. 30 kuldegrader saa har vi fyret saapas at det har holdt sig omtrent 10 varmegrader inde i huset — vel at merke saalænge der var varme i ovnen —; derimot om morgenen, naar vi stod op, kunde det ofte hende, at det kunde være helt op til en 10 kuldegrader.» PEDER gikk tilbake 30. april, men BEISAREN kom ikke av gårde før i juni. Han forteller om besøket: «Da jeg de 14de juni kom til Duvebay, fandt jeg der situasjonen at være høist kritisk. Bernt Pedersen var sterkt angreben af skjørbug, saa voldsomt, at han var ikke istand til at røre paa sig i køien, trods alle anstrengelser derpaa. Alfred var aldeles dødssyg, saa for hans vedkommende saa jeg strax, at der ingen redning var, ligesom jeg ogsaa skjønnte, at han ikke vilde komme til at leve mange dage, hvilket viste sig at slå til. Den 23de juni kl. 10 1/4 om aftenen hensov han stille og rolig. Den paafølgende dag blev han begravet paa den — efter vores forholde heroppe heldigste maade. At det var en sørgelig dag for os begravelsesdagen, siger sig jo selv, uden at den nærmere kan beskrives, og det som verre er, er at det ser ud til at det ikke blir saa svært længe for at en saadan sørgedag vil indtræffe igjen.» BEISAREN rodde tilbake 20. juni. De to andre hadde skutt 20 rein mens han var borte.

Det var tid til å begynne å tenke på hjemreisen. De hadde en syk mann som burde under behandling så raskt som mulig. Men båten hadde fått en hard medfart i løpet av vinteren der den hadde ligget ankret opp i en lun bukt ved Bjørnholmane. I dagboken står det: «Den 11 og 12te februar var det storm af NO med snedrev, 24 kuldegrader. Fartøiet — der siden slutningen af Oktober maaned f.å. har været indefrossen, og — som helt til begyndelsen af februar md. har været aldeles tæt — har nu faaet en styg lækage. Det er noksaa vanskelig at holde den læns, da pumpene er frosen, og saaledes ikke kan gjøre tjeneste; vi maa saaledes holde fartøiet læns ved at øse søen ud af rummet, hvilket er noksaa besværligt, —men saafremt det ikke blir mere læk, end det nu er, saa maa det vel gaa paa denne maade. Det er

noksaå mærkeligt at det netop nu er bleven læk, da det ikke har faaet nogen tryk eller stød af isen.» På grunn av ishindringer tok de ikke båten på land før i begynnelsen av august og tettet med de remedier de hadde. PEDER og HJALMAR hentet den syke fra Zieglerøya 30. juli. Det var litt av en transport den syke måtte gjennom. Først ble han rodd til østsiden av Kvalpynten, og så måtte de på grunn av ishindringer hale og dra ham over land til hytta på vestsiden. Det er langt over. Han var dårlig. Den 1. aug.: «Bernt Pedersen blir for hver dag som hengaar daarligere og daarligere; han udtaler selv, at hans dage ere talte, hvilket er noksaå troligt.», og den 9. aug.: «Det har vakt min store beundring, at en syg mand her oppe under saadanne forhold kan holde humøret oppe slig, som Bernt Pedersen til enhver tid gjør.»

Den 22. august seilte de til Zieglerøya for å hente fangsten der, og 28. august var de på hjemtur. Men isen lå tett på sørsiden så de kom ingen vei. De ble nødt til å søke tilbake til vinterhavnen igjen og der kom de 11. september.

Den syke hadde i løpet av sommeren kommet seg en del, og medisinen hadde vært: «Som lægedom har vi brukt syregræs, kopt sammen som grød.»

Vinteren 1902—03 var de alle fem samlet på Senøya, og båten hadde de fortøyet på samme sted som året før. Forsyningene var det ikke mye igjen av, 23. oktober: «Vi arbeider nu om dagen skaller, da vi bliver nødsaget at spare paa komagene og vi nu mangler læder. Yderklæderne maa vi erstatte med skind. Som belysning bruger vi tranlamper, da vi ikke har stort parafin igjen. Vi har 4 mark brød pr. uge til mands. Af grynmel har vi omtrent 1 1/2 sæk igjen, som vi bruger til suppe. Kjød har vi tilstrækkeligt. Den syge er nu saapas, at han er lidt oppe. Veiret er forholdsvis bra.»

Den syke BERNT som viste god bedring utover sommeren, ble utover høsten dårligere igjen og døde 21. november.

Fangsten utover høsten var omtrent som året før, noe bedre for bjørn kanskje, idet de fikk den første 16. desember: «I dag fik vi endelig liv af en bjørn, saanu har vi da ferskt kjød.»

Julaften står det i dagboken: «Idag er det julaften. For 1 aar siden feirede vi ogsaa julen her paa dette sted. Siden den tid har

vi oplevet meget som vi lidt anede hin julaften 1901. Mange forhaabninger er desværre feilslagne; to mand har vi maattet gjemme i jordens skjød. Disse to tænkte vel ikke stort over, at de ikke skulde faa tilbringe ogsaa denne julaften her paa jorden, men saaledes gaar det, ingen kan forutsige sin dødsdag. Vi har nu klippet og barberet os og foretaget den sidste rengjøring til helgen. Tranlampen har vi kasseret og istedet bruger vi nu parafin. Bjørnesteget skal anrettes til aftensmad. Vi har det efter omstændighederne noksaa koseligt.»

Selvskuddene fanget bedre denne vinteren, og de fikk i alt 8 bjørner paa den redskapen. Den siste bjørn fikk de 14. mai. Den 26. februar oppdaget de et hi: «Hjalmar har været paa en tur til fjelds, der fik han se en bjørn, som smettet ind i et hi. 3 mand drog afsted med røgelse for at røge den ud, kommen til hiet, stak de ild paa. Bjørnebinnen kom straks ud og blev skudt. De hørte bjørnungen skreg inde i hiet og den kom kort efter ud, men vendte straks om igjen. Det var en 2 aars gammel unge. Der blev tændt ild paa igjen, men den kom ikke ud. Hullet blev derfor gjenstængt, saa de antager, at hiets beboere er kvalt.» Dagen etter var de der igjen: «Idag var 3 mand oppe i bjørnehiet. Da hullet fremdeles var bedækket, troede de at bjørneungen var død, men idet de skulde undersøge hiet kom ungen ud og blev skudt.» Den 14. mars fikk de en levende bjørneunge idet binna hadde gått på et selvskudd.

De fire som var igjen, var alle ved god helse tross meget streng rasjonering og lite brensel. De hadde ingen vansker med å komme gjennom vinteren, 8. april: «Har været en tur i Rendalen paa jagt. Der er en masse ren, skjød 4 stk. og tog den ene med hjem. De øvrige hentes senere. Vi er ved god helbred, er brune i ansigtet som fjeldlapper, har lagt paa os saa vi er tykke. Bjørnekjød er sandelig en nærende kost.»

Utover våren var det mye is, og det så ut til at det skulle bli vanskelig å komme hjem denne sommeren ogsaa. BEISAREN mente de burde se til å komme seg derfra i småbåter. De hadde svært lite ammunisjon igjen, og båten var i dårlig forfatning. 21. juni: «Jeg ser ingen anden udvei, end at lade to mand drage udover isen for om muligt at naa Belsund og paatræffe jagt «Hvidfisken». To mand bliver saa tilbage her indtil isforholdene

forandrer sig, eller i ethvert faldt til august maaned. Fangsten har vi da tænkt at pakke ind i huset, og jagten faar vi forsøge at faa ført til en stille bugt og saa forsøge at naa Belsund.»

PETTER og HJALMAR rodde 27. juni fra Senøya rundt Sørkapp og kom den 8. juli fram til Hornsund hvor de kom ombord i hvaldampskipet «Ørnen» etter en meget hard tur. Derfra kom de seg til Bellsund og ombord i «Hvidfisken». Mannskapet på «Hvidfisken» hadde berget skøyten «Petrell» som to år før var etterlatt på Spitsbergen. Den var brukbar, og to av mannskapet fra «Hvidfisken» og PETER og HJALMAR seilte den til Storfjorden for å unnsette sine to kamerater. Men etter to døgn ved iskanten returnerte de til Bellsund. Senere gjorde også «Hvidfisken» et mislykket forsøk. De to båtene kom først til Tromsø 13. september.

De to som lå på Senøya, hadde kontakt med folk 21. juli: «Den fremmede seiler var skipper N. Larsen, jagt «Elida» af Balsfjorden. Han satte båd ud og kom til vor vinterhavn med smør, kavring, kaffe, tobak, cigarer m.m. Det var storartet at faa sig en taar kaffe og en røg. Larsen oplyste os om at Storfjorden nu var isfri.» Dagen etter forlot de vinterhavnen med «Elina» med kurs for Sørkapp. Noen småbåt hadde de ikke lenger, for dagen etter at de to første hadde dradd, mistet de doryen. En is ødela den. Fangsten hadde de ombord. Den 26. juli: «Idet vi skulle passere Sydkapørerne, løiede vinden af, og blev af strømmen sat ind mod de mange grunder der; da det derhos var svær dønning maatte vi sætte ud varp. Senere fikk vi atter vind af NV, men da vi laa helt indeklemmt mellem grundene, maatte vi kappe varpet og gik seil. Skuden er meget læk saa pumpen maa gaa uafslatelig.» Skuten ble så lekk at de måtte gå tilbake til vinterhavnen igjen for å tette den. Den 8. august seilte de så igjen. Dagen etter kom de ut i storm: «Storm af NO med snetykke saa vi maa ligge bi. Skuden er atter bleven læk, saa vi ser ingen anden udvei end at holde unda til Norge.» De sløret for 3-revet storseil og tilsatt klyver i mer enn tre døgn, mens de pumpet uavlatelig. Da de nærmet seg Norge, fikk de praiet en ålesunder. De spurte om de kunne få assistanse til oppunder kysten. Ålesunderen forlangte halvparten av fangsten, men da svor BEISAREN på at før skulle både han og skuta gå ned før han gikk med på slikt.

Giftsmaalsedel

*Peder Pedersen har vært med
mig fra 14de August 1907 til 1908
der vi overvintrede i to år
paa denne her idvælle kan sig
som dygtig fangstmand og
stærkt Arbejdsom og vilig
saa jeg med glæde kan
attestere ham til den som ønske
at bringe hans fjendte forfærdede
Tromsø 26de // 1908*

*Bruer Jørgensen Karlsted
før af Jørk Ulsskjold*

BEISARENS attest til PEDER ULLSFJORDING.
(Privateie av PEDERS sønn.)

Den 19. august kom de til Tromsø — altså nesten en måned før sine kamerater.

Samlet fangst etter dagboken og Norsk Fiskeritidende (1904) ble 53 bjørn, derav 3 levende (bare en kom levende til Tromsø), 24 blå og 20 kvitrev, 98 rein, 15 storkobber og noen snadd og 18 kg. urenset dun.

Ved ankomsten til Tromsø gikk BEISAREN og besøkte sin halvbrors enke, ANDREA BELSAAS. Det utviklet seg raskt et kjærlighetsforhold mellom disse to. Han var 42 og hun 38 år. I midten av september ble de gift.

BEISAREN var meget begeistret for unggutten PEDER (20 år i 1903). Han ble en meget kjent overvintrer under navnet PEDER ULLSFJORDING. Attesten BEISAREN gav ham etter denne turen, har PEDERS sønn gjemt, og vi gjengir den her.

Akseløya 1902—03.

Skipper HAGERUP rustet i 1902 for tredje gang ut en fangst-ekspedisjon på 6 mann til sin stasjon på Akseløya. Hans sønn JOHAN var igjen med. Jakten «Jasai» var ekspedisjonsskip, den var på 52 reg.t. og tilhørte «Hvidfiskens» rederi i Tromsø.

Ombord var det også to mann til som skulle overvintre i samme hus. Det var KNUD N. RUSSELTVEDT og hans assistent HARALD HAGERUP, også en sønn av skipperen. Disse to skulle drive nordlysobservasjoner for professor BIRKELAND. Avtalen var at HAGERUPS folk skulle assistere disse to når og hvor det var nødvendig. Observasjonene var en del av en stor anlagt undersøkelse av nordlyset. Foruten stasjonen på Akseløya var det stasjoner på Novaja Zemlja (ved Matochkin Schar), Island (Dyrafjord) og Finnmark (Kaafjord).

Beretningen er etter RUSSELTVEDTS artikler i Tromsø Stiftstidende (1903, nr. 69, 70 og 71), hans fotoalbum (RUSSELTVEDT 1903) og BIRKELAND (1908).

De forlot Tromsø 24. juli og brukte en uke på å seile til Bellsund. Det var så mye is at de måtte ligge en uke å vente før de klarte å ta seg inn til vestsiden av Akseløya. Her lå de uvirksomme til 13. august, og flere ganger holdt isen på å gjøre det av med skipet. Så fikk de noe bedre vær, og de fikk på land materialene til et lite og noe større observasjonshus. Husene ble hurtig satt opp, men før de fikk det hele sikkert festet, fikk de en storm som rev det hele ned. Noe forsøk på å berge huset under stormen var det ikke tale om. RUSSELTVEDT forteller om dette: «Vi hadde imidlertid saa fuldt op at gjøre med Skibet, at det var ikke at tænke paa at komme i land. Det viste sig desuden snart at være forsent. Stormen tiltok nemlig hurtig i Voldsomhed, og det blev umuligt at komme iland. Søen begyndte at ryge saa voldsomt, Skibet krængede og slet i Ankrene, saa Gnisterne fæg af Spillet. Ankerne formaaede ikke at holde Tag i Bunden, tiltrods for, at der ikke fandtes Spor af Søgang, da vi laa klods under land. Skibet bakkede derfor, omend langsomt for begge Ankre. Midt under værste Stormen blæste Observatoriet i stykker. Det var formelig som det blev sprængt i luften. De svære Bordlemme, hvoraf Huset var bygget, reves fra Bindingsverket,

HAGERUPS hytte på Akseløya. (Etter BIRKELAND 1908.) Første del av denne ble bygd i 1898.

*Captain HAGERUP's house at Akseløya.
The first section was built in 1898.*

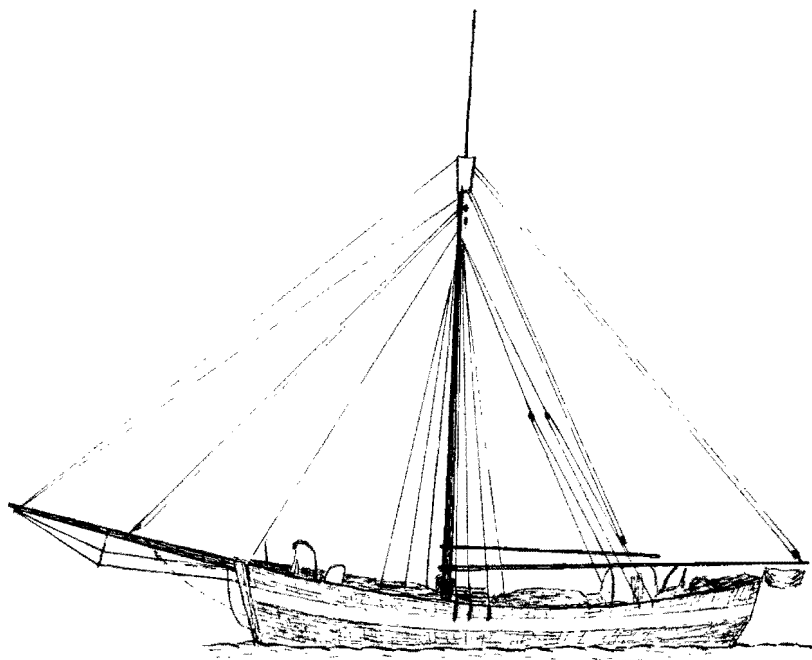
og en Del af dem slyngedes over hundrede Meter bort. Heldigvis for intet paa Søen.»

Akseløya var blitt fri for is, og de fikk «Jasai» inn i sin vinterhavn.

To, tre dager etter stormen hadde de fått husenes sammen igjen.

Fangsten om vinteren gikk som vanlig. Været var meget dårlig og stormfullt. Bistasjonen Nordhuset, som HAGERUP bygde to år tidligere, var i bruk hele vinteren. De hadde med fire trekkhunder denne vinteren også.

Bjørnen fikk de ikke besøk av før den 8. mars. RUSSELLTVEDT forteller om jakten på den: «Den passerede os i omtrent 200 Meters Afstand. Uheldigvis traf ingen af os den nævneverdigt. Vi var nemlig saa anpusten, at vi skjød daarligt. Jeg fik sendt den en kugle gjennom Baglaarene. Det var det hele. Den sprang imidlertid i Søen udenfor. Heldigvis var der 3 Mand ved Huset, som hvis Bjørnen gikk i Vandet for os, skulde møte den der. I Vandet er det nemlig vanskelig at træffe Bjørnen. Hovedet er det eneste, der er over Vandet, og det bevæger den uaf-

*Jakten «Jasai». Tegnet etter foto i BIRKELAND 1908.
The sloop «Jasai». Drawing after a photo in BIRKELAND 1908.*

derlig, naar der er i Fare. Der begyndte nu et sandt Bombardement, medens Baaden uafledelig kom den nærmere ind paa Livet. Hagerups yngste Søn fik sendt den 2 Skud gjennem Næsen, og jeg var trods det 3—400 Meters lange Hold fra Iskanten saa heldig at faa sendt den et Skud bagfra i Nakken. Kuglen gik frem under Pandebenet og splintrede dette, i det den traadte ud. Til trods for de mange farlige Saar, som den nu havde faaet, formaaede den dog at svømme iland noget bortenfor os. Det Sprang, som den udførte, forbausede os. Den hoppede nemlig uden Fodfæste lige op af Vandet paa Iskanten. Denne var sine 2 Meter høi og aldeles lodret. Nu var det altsaa vaar Tur igjen, og vi sprang da over Fjeldet for at møde den paa den modsatte Skraaning. Bjørnene var imidlertid sprunget saa fort, at den kom ned Skraaningen, da jeg, der tilfældigvis var noget foran, var den paa omtrent 150 Skridts afstand. Jeg fyrede da, og var saa hel-

dig at ramme den gjennom Brystet. Den krympede sig sammen og styrtede utfor en Fjeldskrænt, hvor den blev liggende død.»

Rundt hytta ved Akseløyhamna fant RUSSELTVEDT 27 graver fra gammel tid, men han antok at det sannsynligvis var flere, da det var vanskelig å påvise de graver som ikke var belagt med stein.

De vitenskapelige observasjoner forløp etter planen tross uheldet med husene.

Den 25. juli forlot de Akseløyhamna med kurs for Tromsø.

Fangsten ble etter Norsk Fiskeritidende (1904): 13 bjørn, 27 hvite og 15 blå rev, 30 storkobber, 100 snadd og 700 kg. dun. RUSSELTVEDT nevner også at de tok med hjem 2000 alkeegg.

Kapp Wijk 1902—03.

Fra Vesterålen reiste 5 mann med PEDER NILSEN FURFJORD som leder (D. NØIS, arkiv, N. Polarinst.) til Kapp Wijk i Dicksonfjorden. De hadde egen båt og brakte med seg et tømmerhus som de hadde til hovedstasjon.

N. NØIS (BERSET 1953) forteller: «Skøyta ble satt opp i lagunen om vinteren. Men det ble så høy springflo at båten lettet, den kom i drift, kjølen og kjøplankene ble revet løs. Men karene kunne mer enn sitt fadervår. De satte ny kjø og nye planker i båten om sommeren av rektømmer de økset til, og kom seg vel hjem. Heller ikke noen av disse ble sjuke.»

Tømmerhuset tok de med seg hjem igjen.

Fangsten ble 5 bjørn, 100 rev, 180 rein og 6 tonn spekk til en verdi av kr. 12.000 (arkiv N. Polarinst.). Oppgaven er innhentet først i 1919, og jeg skulle tro at særlig revefangsten er noe for høy.

Russøyane (Nordaustlandet) og Sorgfjorden 1902—03. Den første overvintring på Nordaustlandet.

Dansken HENRY ETTE hadde deltatt i klappmyssfangsten i Danmarkstredet ombord i den norske selfanger «Viking» i 1900 og 1901. Her modnet hans planer om en overvintring på Nordaustgrønland for fangst av bjørn, rev, moskus o.s.v. Han havnet på Nordaustlandet på Spitsbergen og ble den første som kom

til å overvintre der. Beretningen er etter hans bok hvor han beskriver hele turen detaljert (ETTE 1930).

ETTE fikk leid sluppen «Colibri», 58 tonn, av Tromsø og hyrte 10 norske fangstfolk. Da hans foretagende om å vintre på Nordaustgrønland var sett på som et meget dristig foretagende, var det ingen som ville assurere «Colibri». Kontrakten med rederiet ble til slutt at fangsten skulle deles i tre parter. Den ene part skulle rederiet ha for leien og risikoen for «Colibri». Den annen part skulle ETTTE ha, men han måtte betale hele utrustningen og lønne mannskapet. Skipperens lønn var 400 kr. pluss 100 kr. pr. måned. To av harpunerne skulle ha 80 og 60 kr. hver per måned. Resten av mannskapet skulle ha kr. 150 hver for turen. Den tredje part av fangsten skulle mannskapet dele likt.

Den 15. juni seilte de fra Tromsø med kurs for Grønland. Isen lå tett, og «Colibri» seilte att og fram i to måneder i iskanten for å finne en åpning. Isen var for tett, og ETTTE måtte forandre sine planer. Først tenkte han litt på Jan Mayen — han ville i tilfelle blitt den første med fangstekspedisjon der. Til slutt satte de kursen for Spitsbergen og kom til Russøyane på Nordaustlandet 25. august.

De satte opp det hus som ETTTE hadde fått laget i Tromsø, på den største av øyene, Søre Russøya. Men nå mens huset ble satt opp, ble det vanskeligheter. Tre av karene forlangte mere i lønn idet de mente at kontrakten ikke gjaldt lenger. Den lød på Grønland, men de var nå på Spitsbergen. Enden på det hele ble at de delte seg i to. Skipperen, OLE NÆSØ, og fem mann (deriblant GUSTAV LINDQIST) seilte med «Colibri» over til Sorgfjorden. Her slo de seg ned i de store, gode hus som der stod etter de nsvenske Gradmålingsekspedisjon. ETTTE skriver: «Det var godt vi skiltes i god Tid. — Havde vi ikke gjort det inden Vinterstormene lukkede Hinlopen Strædet, vilde den første østgrønlandske Overvintringsekspedition paa Spitsbergen have udviklet sig til en af de største Tragedier i Polarlandenes Historie. Vi, der var tilbage, jeg, Strømberg, Sigurd, Lars, Birger fulgte «Colibri med Øjnene saa længe vi kunde og gik så op til Huset.»

Så begynte fangstlivet. De hadde ikke regnet med revefangst her så langt nord, men etter at de hadde sett revespor, satte de

opp to kassefeller. Det var kvalross og bjørn de regnet med. De fikk en kvalross om høsten, og det var alt de så.

For å lokke bjørnen til hytta brente de spekk i ovnen. ETTE hadde også god tro på fjær: «Det er intet, en Isbjørn kan op-snappe bedre end Lugten af brændte Fjer.» De fikk besøk av den første bjørnen 30. september, og fanget de fleste i oktober og november. For å varsle bjørnens ankomst laget de til et signal (åte med snor inn til hytta). Bruk av selvskudd og gift kjente de ikke til. Det eneste redskap de hadde for fangst av bjørn var en ulvesaks. Tre bjørner besøkte den — den første fikk de livet av: «— Jeg saa den løfte Labben og hørte Saksen smelde. I samme Øjeblik fo'r jeg hen til Spækhusets Dør, rev den op og satte i et Par sprang lige ned på Bjørnen, som stod paa Bagbenene, brølede og hvæste og svingede højre Labben med Saksen og Kæde og Anker omkring i Luften, satte Mundningen af min Riffel lige midt i det Hele og pillede ved Aftrækkeren. Et Lyn-glimt og et Knald. — Men jeg var atter tilbage ind gennem Døren, som jeg smækkede i efter mig, rev Klappen til Side og an-bragte denne Gang hele mit Øje ude hos Bjørnen. — Mit Mod var pludselig vendt tilbage. — Thi ærlig talt, jeg havde været frygtelig angst, da jeg sprang frem derud i den sorte Nad, uden at kunne bruge min Riffel rigtigt. — Nu kom de andre styrtende ud med tændte Lygter. — Bjørnen laa ganske stille. Død.» ETTE forteller også om en annen jakt på en såret bjørn: «Hver Gang, jeg var nær inde paa den, og stoppede for at kaste Riflen til Kinden, hørte Dyret det og satte Farten op. Til Slut mistede jeg al sund Sans, sprang lige op paa Siden af den og vilde sætte Riffelmundingen lige i Øret. — Men saa stansede den braat, slog Hovedet til Siden og Gabet om min Riffel, lige neden for Vi-siret, hvor den satte to Huller. — Der stod vi begge og saa lidt paa hinanden. — Jeg hørte Strømberg komme løbende bagefter mig og tog det derfor med Ro. Slap den Rifflen og gik over til at slaa med venstre Lab, for højre var jeg temmelig sikker paa, den ikke kunne bruge, vilde jeg skyde, men ikke før. — Men nu var Strømberg en Snes Alen bag mig. — Staa stille! raabte han. Og i samme Øjeblik faldt Bjørnen til Jorden, skudt gennem Hovedet.»

Forholdet mellom karene på Russeøya var godt, men en av

karene var vanskelig å få opp om morgenen. ETTE ble lei av det stadige mas og krangelen og forsøkte en mere effektiv metode: «— Stadig hørte jeg Strømberg praje ham og bede ham staa op og lave Kaffe. — Nogle Grynt var Svaret. — Saa sprang jeg ud af min Køje, tog min norske Marinerevolver, holdt den lodret op i Vejret lige ved hans Hoved, og trykkede af. Kuglen gik gennem Loftet og Taget og op i Luften. — Nu er det Alvor, Birger — Staa op! — Han sprang straks ud af Køjen, lavede Kaffe, var flink, til han blev alvorlig syg.»

I midten av desember får de en orkan, og de tok sine forholdsregler. «Da Orkanen var paa sit højeste, iførte jeg mig selv Rensdyrpels, tog min Larenske Sælriffel, fyldte mit Patronbælte med Patroner med Staalspidsprojektiler, stak min Revolver i Lommen og opfordrede mine Folk til at iføre sig alt deres Tøj, Pelse, hvilke de ogsaa gjorde.»

Julaften har de store forberedelser: «Lusesjov — helt Afklødning — Kokning af Tøjet — medens man ifører sig ganske rent, havde vi kun haft engang før. — Jeg laa i en nedre Køje og havde haft Birger ovenover mig uden at tænke over, at han sjældent vaskede sig, kogte og skiftede. — Skønt vi havde Sæbe nok. — men saa syntes jeg pludselig, jeg fik saa megen kløen over hele Kroppen. Og en Dag sagde jeg til Strømberg: «Det er mærkeligt saa megen Uro og Kløen jeg altid har over hele Kroppen.» — Saa! — sagde han tørt. — Saa har De vel Lus! — Lus! — udbrød jeg forbausset . . . Og saa fik Birger og jeg og vi alle for første Gang Luserensning. Der var bogstavelig ikke det Sted paa min Krop, hvor der var Haar, hvor der ikke sad Skoger af Lus. — Hvor der ikke var Haar, sat de i Uldtøjet. — Men den Julaften fandt vi da ingen Lus, for at retfærdiggøre os med det samme. — Medens jeg iførte mig dobbelte, lange islandske Strømper, over dem mine Sælskindsstøvler i almindelige Søstøvler, bestemte mine fire Kammerater Menuen for den første Julaften paa Spitsbergens Nordostland 1902. Den kom til at bestaa af: Henkogte, norske Fiskeboller, Bjørnebøf med brunede Kartofler (de sidste vi havde foruden de tørrede), kogte, tørrede, amerikanske Æbler og Viking Mælk, Pandekager af Mel, Egpulver, Bagepulver, Sukker, Chokolade og Kaffe.»

De klarte ikke å unngå skjorbuken. Den 25. februar ble de

klar over det: «— Den 25. var en Sorgens Dag for os, thi den Dag blev Kokken Birger, den af os, der havde taget mindst Bevægelse og Motion i Løbet af Vinteren, liggende i sin Køje. Jeg forsøgte med det Gode og al Overtalelsesævnne at faa ham op, men opdagede da, at begge hans Ben var opsvulmede. — Jeg tænkte straks paa Skørbug, men nu var det for sent at komme med Bebrejdelser.» «— April kom med mildt Vejr. Birger laa stadig. — Forsøgte vi at faa ham op, besvimed han. Blev han liggende, var han tilpas i Køjen, og spiste Bjørnebøf og Lapskovs med god Appetit, drak Kaffe og røg til.»

Alle ble angrepet: «Søndag den 17. Maj. Birger er daarlig, Lars ogsaa, men dog oppe, — Strømberg og jeg er heller ikke rigtig tilpas. — Jeg har Smerter i mit højre Knæ. Også i Senen under mit højre Laar, og i min højre hofte. — Der er noget galt fat med mig. Det er sikkert. Vi befinder os alle mere og mere utilpas.» «Mandag 25. Maj. Storm fra Strædet. Huset ryster. Birger er meget daarlig. Umaadelig svag. Lars er stadig Krøbling, men kan dog kravle omkring. Strømberg befinder sig heller ikke vel. Kun Sigurd er rask. — Mit højre Ben er helt elendigt. Senen underneden har trukket det sammen saa jeg kun er i Stand til at sætte Taaen paa Gulvet. Om Morgenen er Kødets blødt, men efter en uendelig pinefuld halv Times Gaaen op og ned er det ganske følelsesløst, men haardt.»

Det som sto i hodet på dem nå var ferskt kjøtt. Det var lenge siden de hadde hatt noe av det. Selv måker var ettertraktede: «— Kommer der én indenfor Skudvidde, skal den være sikker paa Gryden. Under disse Omstændigheder skyder vi ikke fejl.» Den 4. juni døde BIRGER. Den 5. juni: «Mine Tænder er mærkverdigt nok ikke løse. Men piller jeg dem med en Tandsikker, følger der smaa Stykker Kød med ud. Igaar fik vi ved forende Anstrængelser Birger klædt i hans bedste Dragt og lagt ham ud i Spækhuset. Hvem vil blive den næste.»

Den 10. juni døde LARS. Den samme dag var de så heldige å få skutt en bjørn. Dette lenge etterlengtede kjøtt var antagelig det som reddet de tre som nå var igjen: «Jeg har selv gjort mig fortrolig med Tanken om Døden, men jeg overgiver mig ikke uden Kamp. Og det vil ikke blive saa let at faa Livet klemt ud af mig. Jeg kan endnu føre min Dagbog. Kl. 4 kom en stor Is-

bjørn ganske uventet tæt hen til det Vindu, hvorunder jeg laa, saa gennem Vindusglassene og fik straks Kik paa mig. Strømberg og Sigurd, som befandt sig helt godt endnu, stod ved Komfuret og lavede Kaffe. — Der staar en Bjørn udenfor og ser paa mig! — sagde jeg. Begge tog deres Rifler ned af Væggen og skyndte sig til Vinduet. — Men da de kom derhen, var Bjørnen gaaet omkring Hjørnet hen til Spækhuset. — De gik derfor begge ud i Spækhuset og saa gennem Skydehullerne. — Medens de var der, kom Bjørnene atter tilbage til Vinduet, fik atter Øje paa mig og vilde nu øjensynlig ind i Huset. Først gjorde den en drejende Bevægelse med Overkroppen og satte Labben paa Glasset ligesom for at føle, hvad det var af. Hvert Øjeblik ventede jeg at høre Ruden klirre og faa Labben i Hovedet. Saa var det maaske bleven en hurtigere Død end Skørbugen. — Jeg søgte at flytte mig til Siden, men jeg var ganske lam i Ryggen og kunde ikke røre mig. Min Remington og min Larsenske hang begge paa Væggen lige for mine Øjne. Larsen med Staalspidskugle. Men jeg kunde ikke faa fat i nogen af dem. Heldigvis kom akkurat Strømberg og Sigurd — som ikke havde set Bjørnen derude, nu ind igjen. «Aa, Fridthjof!» — sagde jeg,» vær saa venlig at knæk den Bjørn, og vi er alle raske paa 14 Dage». — Staaende over-skrævs over mig med venstre Fod under Vinduet satte han sin Riffelmunding lige paa Vinduesglasset og trykkede til. Glasset splintredes. — Bjørnen faldt stendød om.» 15. juni: «Ingen Forandring endnu, men den Bjørn reddede Strømbergs og mit Liv. Ganske øjensynligt. De følgende Dage svælgede vi Suppe, Suppekød med Grøntsager, Bøffer og Poteter, Kødkager og Frikadeller. Kødmaskinen var ustanseligt i Arbejde. Skørbugen var straks paa Retur. — Jeg blev dog liggende, til min Røg var rask, saa der ingen Knæk blev, naar jeg rejste mig overende. 9 Dage tog det.»

Selv om de var svake alle tre så satte de fangstbåten på van-net 10. juli, og havde planer om å nytte første høve til å komme seg over til Sorgfjorden. Men den 23. juli så de «Colibri» komme seilende, og gleden var ubeskrivelig.

I Sorgfjorden hadde de hatt en bra vinter: «— Der havde været et Par Anfald af Skørbug, men intet alvorligt, og de var alle raske igen. — «Colibri» var af en Storm blevet kastet op paa

Land, og de havde haft et drøjt Arbejde med at faa den til at flyde igen, men den havde ingen huller faaet i Bunden. To af Mandskapet havde nægtet at yde Hjælp til dette Arbeide, men Næsø havde truet dem med at gøre det til en Mytteriaffære for Søretten, naar de var vendt hjem, saa til Slut havde de bekvemmet sig til at hjælpe med. Jeg forstod, skjønt Næsø ikke direkte sagde det, at det havde været disse to Mænds Hensigt at lade «Colibri» ligge strandet, tage en Baad og gaa vestover for at se at faa fat i en Sælfanger og overlade os til vor Skæbne paa «Ryske Øer».

Den 26. juli forlot de Nordaustlandet, og i midten av august var de i Tromsø.

Fangsten ble etter ETTE (1930) og Norsk Fiskeritidende (1904) 10 bjørn, 1 kvalross og 1 kvitrev på Russøya og 14 bjørn, derav 4 levende, 1 blå og 4 kvitrev i Sorgfjorden. I Vesterisen og på Spitsbergen fikk de 60 storkobber og klappmyss.

Akseløya 1904—05.

Kjøpmann MEYER i Tromsø rustet i 1904 ut 9 mann til en overvintring. J. HAGERUP jr. var leder, og han brukte sin fars stasjon på Akseløya. De andre som var med var SAMSON FYLKESNES, EDVART HANSEN, KRISTIAN DYRØY, SIGURD BALSTAD, KARL HANSEN, ANTON EILERTSEN, EDVIN RASMUSSEN og KVIVE ANDERSEN. De brukte jakten «Thekla» på 48 reg.t., og den ble lagt i vinteropplag i Akseløyhamna. Karene fordelte seg på bistasjonene Fridtjofhamna, Midterhukken og Renarodden.

Vinteren gikk uten vanskeligheter, og alle var friske. Fangsten ble etter N. Fiskeritidende (1906): 20 bjørn, 42 blå og 64 hvite rev, 207 storkobber, 120 rein og 594 kg. dun.

Beretningen er etter Tromsø Stiftstidende 1904, nr. 65 og KVIVE ANDERSEN (pers. med.) som vintret for første gang 19 år gammel.

Kvalpynten og Zieglerøya 1904—05.

Sommeren 1904 reiste PETTER TRONSDEN på vintring i gjen. Denne gang var han leder for en ekspedisjon på 8 mann. De andre deltagerne var HJALMAR JENSEN, ISAK K. JOHAN-

SEN, NICOLAY ANDERSEN, FRITJOF NICOLAISEN, KARL BJØRVIK, HALFDAN JOHANSEN og VICTOR ARNTSEN. Fire av dem la seg på Kvalpynten og de fire andre på Zieglerøya hvor de hadde jakten «Gurine» (31 reg.t.) i vinterhavn.

De reiste tidlig fra Tromsø, så før de klarte å seile inn i Storfjorden, fartet de rundt på vestkysten og samlet mye dun.

Vinteren forløp meget godt, og det ble rekordfangst på bjørn. Tilsammen fikk de 68 bjørn, 13 blå og 8 hvite rev, 1 kvalross, 100 rein, 35 storkobber, 797 kg. dun og 60 tønner spekk.

Opplysningen er fra N. Fiskeritidende 1906, Tromsø Stiftst. 1905, nr. 68 og A. OXAAS (pers. med.).

Skansebukta 1904—05.

PEDER NILSEN FURFJORD giftet seg da han kom hjem fra overvintringen på Kapp Wijk. Han bestemte seg likevel til en ny vintring sammen med sine to brødre SIMON og MATHIAS. Kona, HANSINE, ønsket så gjerne å være med, og det fikk hun lov til.

Tømmerhuset som de sommeren før hadde tatt ned på Kapp Wijk og fraktet til Norge, tok de på ny med seg og satte det denne gangen opp i Skansebukta. De bygget en bistasjon på Gåsodden og en på Kapp Wijk. Kutteren «Spitsbergen» satte de på land i Skansebukta.

I løpet av vinteren fikk HANSINE en mavesykdom og døde. Hun ble begravet i Skansebukta. Dette gikk sterkt inn på PEDER, og han reiste aldri på vintring mer. Etter en tid reiste han til Amerika. De to brødre vintret heller ikke mere.

Om våren fanget de en god del kobbe. På en dag skjød de 20 storkobber på iskanten i Billefjorden.

Fangsten ble 9 bjørn, 80 rev og 150 rein (Arkiv N. Polarinstittutt).

Beretningen er etter Lofotposten 1904, nr. 57, 1905, nr. 76, BERSET (1953) og H. NØIS (pers. med.).

F. Isaksens ekspedisjon 1904—05.

I følge de håndskrevne fortegnelser over innklarerte ishavsfartøyer i Tromsø i 1905, kom skipper F. ISAKSEN til Tromsø med sin jakt «Eline Kristine» den 26. august. I N. Fiskeritidende

(1906) nevnes denne jakten ved navnet .Elina» (24 reg.t.) og at den hadde overvintret med 6 mann. Fangsten oppgis til 25 bjørn, 5 blå og 9 hvite rev, 131 rein, 62 storkobber og 25 kg. dun. Ekspedisjonen nevnes også i Tromsø (1905, nr. 68), men det gis ingen opplysninger om hvor den lå og hvor de hadde båten i vinteropplag. Antagelig har den ligget på nord- eller østsiden av Spitsbergen da den hadde mange bjørn.

Zieglerøya 1904—05.

KARL JOHAN BENGTSSEN (1934) har selv skrevet om sin første vintring. Han nevner ingen navn på de fire andre delta-gerne, heller ikke den andre ekspedisjonen som lå på Zieglerøya og oppgir ikke fangstens størrelse. De brukte seilskøyta «Nord» som ekspedisjonsbåt. Her er hans beretning (ortografien er noe forandret) :

«Jeg hadde som ganske ung mann i noen få år vært på sel-fangst med amerikanske seilfartøyer i Baffinbukta, og drevet litt pelsfangst på Labradorkysten. Da jeg i 1903 tok en tur hjem til Norge, kom jeg på å forsøke Spitsbergen, formålstjenlig eller ikke, det fikk stå hen. Landet holdt imidlertid på meg, fattig og karrig som det var. Jeg kom til å tilbringe tredve år av mitt liv i forbindelse med Svalbard uten at jeg ervervet meg annet enn et levebrød. Men jeg fortryder ikke på disse år, for landet har gitt meg et godt underhold, og det har vært et sunt liv i kontakt med naturen.

Tidlig på våren 1904 reiste jeg til Tromsø hvor jeg kjøpte meg en liten 30 fots seilskøyte. Med denne lille tingest drev jeg, med 4 mann, kobbe og dunfangst på vest- og nordsiden av Svalbard om sommeren.

Ut på sommeren seilte jeg inn Isfjorden. Med ingeniør Fangeren i «Det Bergen Engelske» grubeselskap fikk jeg kontrakt på å holde gruben med ferskt kjøtt og fisk for sommeren. Vi drev nu vekselvis jakt og fiske, og skjøt i forskjellige daler, særlig i Sassendalen, sirka 180 rein. På ettersommeren fisket vi i Russekeila sirka 1500 kg. laks med småtorkegarn. Vi satte garnene inne i keilen og langs stranden utenfor.

Om høsten seilte vi rundt Sørkapp og inn Storfjorden i gode isforhold. Inne på Dybebayen slo vi oss ned på Zieglerøya. Her

brakte vi utrustningen på land og satte fartøyet på land i en liten keile på sørvestsiden av øya. På sørvestpynten bygget vi oss et solid og godt hus. På landodden satte vi opp en stor varde, og vi syntes derved at stedet så mere folksomt og beboelig ut. Denne første overvintring, blottet for erfaringer og med gravkorsene av våre forgjengere rett opp i husdøren, var nettopp ingen lystemat. Spesielt var mørketiden, som også var stormfull, nok så tung for oss. Jeg tror nok vi alle i stillhet fryktet det gamle fugleskremsel skjørbuken, men vi hadde meget ferskt kjøtt, og da endelig lystiden kom, uten at noe var inntruffet, følte vi oss selvsagt meget lettet. Motet og virkelysten steg med solen.

Her på sørenden av Edgeøya og i le av den store Negropynten for det isfylte Barentshavet, var det i grunnen en trivelig og god plass. Her var mye fersk mat. Inne i Dybebaydalen var det meget rein, og i sommertiden var det mye gås på leirene inne i dalen.

En opplevelse i mørketiden, i januar måned, vil jeg aldri glemme, og vi var ikke videre høye i hatten den gang. Isen var brukket opp så fastiskanten lå bare en kvartmil utenfor sørenden av Zieglerøya. Det var mørkt, og det blåste en sterk østenvind. Vi hadde fått en bjørn ute ved iskanten. Da vi var ferdige med å flå, begynte vi å dra skinnet i retning mot Zieglerøya. Så stod vi plutselig ved åpent vann, men vi tenkte ikke noe videre over dette idet vi antok at vi i mørket hadde tatt gal retning. Vi begynte å dra skinnet i motsatt retning. Da vi etter en stund også fikk åpent vann i den retningen, ble vi klar over at en flore var løsnet. Vi var i drift på et isflak midt på mørke vinteren. Vi talte over våre patroner, åpnet bjørneskrotten og tok innvoldene ut. Så skar vi kjøtt og spekk i strimler og drog det hele midt inn på flaket.

Det var ikke mye is i fjorden — det var en alvorlig situasjon. Vinden var østlig så vårt eneste håp var at denne vind ville holde så vi muligens kunne drive til iskanten ved Kvalpynten. Strømmen går også rett øst—vest her. Hvis vinden skiftet og vi ble ført til havs, da var det ute med oss. Heldigvis holdt vinden seg østlig, og været klarnet med tindrende klar stjernehimmel. Det var bitterlig kaldt.

Etter 36 timers drift var det så vidt vi snertet bort i fastiskan-

ten ved Kvalpynten så vi kunne hoppe inn på fast is. Skinnen og noe av kjøttet fikk vi også dradd med oss. I lyset fra stjernene så vi konturene av de høye fjell på Kvalpynten, omkring en halv mil nordenfor oss. Vi begynte å dra mot landet. Her grov vi skinnen ned for å hente det til våren. Etter å ha diskutert veien vi skulle ta, lot vi det stå til langs fastiskanten innover Dybe-bayen. Vi antok at om vi fulgte nært fastiskanten, i en dyp run-ding, til slutt ville komme til Zieglerøya. Det var stjerneklart, og det blåste nå en nordøstlig vind. Vi var meget utmattede, men torde ikke sette oss ned og hvile begge på en gang av frykt for å sovne av og fryse ihjel. En av gangen lå vi noen minutter i snøen og hvilte mens den andre spaserte fram og tilbake. Som oftest måtte vi riste hverandre opp når vi skulle avgårde igjen. Vi hadde mistet regning med tiden, og vi var for trette til å stu-dere stjernene og på den måten bestemme vår tid.

Det forekom oss som om vi hadde vandret en evighet da vi snublende nådde landkallen på yttersiden av Zieglerøya, og krav-let opp til hyttedøra. Jeg lå på kne og dunket på døren med kol-ben av min rifle, den andre riflen hadde vi forlenget kastet fra oss. Våre kamerater hjalp oss inn i hytta. Vi var helt utslitte, og vi falt i søvn mens de drog av oss de stivfrosne klærne. Vi sov et døgnns tid og våknet litt stive i kroppen, men med en glu-pende appetitt. I over fire døgn hadde vi holdt det gående uten søvn og levd på kjøttstrimler som vi tinte på kroppen.

Våre kamerater hadde da vi ble lenge ute, fulgt våre skispor utover isen. Da de oppdaget at sporene gikk rett i sjøen, så for-stod de at det var hendt noe meget alvorlig. Hvem som var verst faren, de som satt igjen hjemme eller oss, er ikke godt å si. Nå ja, vi var jo glade over vårt hell og passet oss for ettertiden ute på isen. Det lærte oss å holde øynene åpne og å iaktta våre omgivelser.

Isen brøt tidlig opp den sommeren slik at vi i juli kunne seile hjem til Tromsø for å selge fangsten og ta ny utrustning.

Det var ikke alltid så like til å seile et så lite fartøy over havet. Mange ganger slet vi ondt og hadde det ruskete. Været kunne være så varierende, men til nå hadde vi sluppet fra det uten noen viderverdigheter.»

Diskusjon.

Da nordmennene startet sine første overvintringer på Svalbard i 1795, var kvalrossen det viktigste fangstgrunnlaget. Dette varte fram til 1830-årene, og vinterekspedisjonene sluttet fordi bestanden av kvalross ble så kraftig desimert at fangst på kvalross av overvintrerne ikke lenger var lønnsomt. I tiden mellom 1845 og 1892 var det bare to frivillige fangstekspedisjoner på Svalbard, hvorav den ene var lord PIKES sportstur. Selvfangstskutene derimot hadde kvalrossen som det viktigste fangstgrunnlaget fram til 1860-årene. Fangst på rev og isbjørn hadde mindre betydning.

I tiden etter 1892 ble fangst på rev det viktigste på grunn av gode priser på skinn av polarrev. Fangst på isbjørn fikk også større betydning, både fordi prisene ble bedre, og at en tok større fangster, geværene var bedre enn tidligere og at en omkring år 1900 lærte seg kunsten å bruke selvskudd (LØNØ 1970). Dun, egg og rein var som tidligere ettertraktede varer, og gav et godt tilskudd til vinterfangsten.

Den gamle garde av overvintrere var helt forsvunnet da nordmennene igjen fattet interesse for vinterfangsten. Erfaringene fra engelskmannen PIKES vintring i 1888—89, hvor 8 nordmenn var med, og BRÆKMOS ufrivillige vintring i 1893—94 var nok med på å starte det hele opp igjen. Tanken om å gjøre penger på vinterfangede skinn av polarrev modnet i flere fangstmenn, og vi fikk snart årvisse fangstovervintringer på Svalbard. HILMAR NØIS (pers. med.) forteller at HANS FURFJORD, som vintret første gang i 1898—99, kom på tanken å vintre sommeren 1896 da han var med en skute på småfangst på Spitsbergen.

De første ekspedisjonene hadde forholdsvis svake fangstresultater på grunn av dårlig fangstteknikk. J. HAGERUP jr., som var en av de første vintrerne, mener også at fangstfolkene var lite dristige i de første årene (LUND 1951). Men fangerne lærte snart, og etter noen år hadde vi en stab av erfarne fangstfolk.

Etter at russerne sluttet med vinterfangst i 1850-årene hadde ingen jaktet på Svalbard om vinteren, og nordmennene var derfor nå helt alene om denne fangsten.

I denne del er omtalt 19 vinterekspedisjoner, hvorav to var ufrivillige, og en måtte vintre ufrivillig det annet år. I alt har

116 personer, hvorav 3 kvinner og ett barn, deltat. Av disse angis 19 å ha vært angrepet av skjorbuk — 10 døde av denne sykdom. En kvinne og en mann til døde av andre årsaker.

I tillegg til disse overvintringer kommer overvintringen på Kapp Heller på Frans Josfes Land av de to norske ishavsgaster som vintret for den amerikanske Wellman ekspedisjonen 1898—99. Her døde den ene av en magesykdom.

Avisene, særlig i Tromsø, har vist stor interesse for vinterfangsten og omtalt de fleste ekspedisjonene, så det er grunn til å tro at ingen fangstovervintring er uteglemt i det tidsrom som her er beskrevet.

SUMMARY

The Norwegian winter hunting expeditions.

Part 3. 1892 to 1905.

The walrus was the most important animal for the catch of the first winter expeditions, which started in 1795. When the number of walrus was so reduced by hunting that sufficient catch could not be done, the business came to an end about the 1830's. This is earlier described (LØNØ 1970).

Later, about the end of the 18th century when there was better prices for the fur of polar fox and polar bear, the Norwegians again started to winter in Svalbard. Since the last Russian hunters left the area in the 1850's the Norwegians had no competitors.

There is no natural break in the business in 1905. It continued in the same way in the years to come. These expeditions will be described later.

In this article 19 winter expeditions are described, of them two were forced stays, and one was forced to stay for the second year. In all 116 persons, here 3 women and one child, have taken part. The records give information of 19 persons suffering from scurvey, 10 dying of this disease. Furthermore one woman and one man died for other reasons.

In addition to these expeditions is described the wintering of the two Norwegians at Kapp Heller in Franz Josephs Land. They wintered for the American Wellman expedition 1898—99, which

had their headquarters at Hall Island. These two men lived in a snow and stone cave under the most unbelievable conditions. One of them died from a stomach disease.

LITTERATUR:

- BENGTSEN, K. J., 1934 (unpubl.): I trediva aar rundt Svalbard. Norsk Polarinst.
- BERSET, O., 1953: Hilmar Nøis, storjegeren fra Svalbard. Eides forlag, Bergen.
- BIRKELAND, K., 1908: The Norwegian Aurora Polaris Expedition 1902—03. Vol. 1, sec. 1. Aschehougs, Christiania.
- BJØRVIG, P., 1931 (unpubl.): En polarekspedisjon for 32 år siden. Arkiv Norsk Polarinst.
- ETTE, H., 1930: Døden paa 80 grader. Vestmanhavn.
- HAGERUP, J., 1901 (unpubl.): Dagbok fra overvintringen på Akseløya 1900—01. Norsk Polarinst.
- HAMBORG, N., 1899: En overvintring på Spitsbergen, Tromsø Stiftstidende 1899, nr. 72.
- HOEL, A., 1949: Ishavsfangst—fangstnæring. Norsk fiskeri og fangsthåndbok 3, 709—861, Oslo.
- HOLM, A., 1896 (unpubl.): Dagbok fra en overvintring på Spitsbergen 1895—96. Norsk Polarinst.
- ISACHSEN, G., 1920: Litt av hvert fra Ishavet. Signal 1920, nr. 15.
- JACOBSEN, B., 1911: Spitsbergens overvintretere. Verdens Gang 1911, nr. 263.
- LUND, T., 1951: En Spitsbergenferd for 50 år siden. Norsk Polar-Tidende, nr. 3—4.
- LØNØ, Ø., 1970: The polar bear (*Ursus maritimus* Phipps) in the Svalbard area. Norsk Polarinstitutt. Skrifter nr. 149.
- 1972: Norske fangstmenns overvintringer. Del 1. 1975 til 1892. Polarboken 1971—72, 9—72. Oslo.
- 1974: Norske fangstmenns overvintringer. Del 2. Jan Mayen. Polarboken 1973—74, 79—120. Oslo.
- MOBERG, A., 1960: Svalbards sønner. Eides forlag, Bergen.
- Norsk Fiskeritidende 1904 og 1906. Selskapet for de norske Fiskeriers Fremme. Bergen.
- NØIS, D., 1925: Litt historie og noen opplevelser. And-Ungen, Julen 1925.
- 1960: Litt om fangstlivet på Svalbard i gammel og ny tid, Polarboken 1959—60, Oslo.
- RUSSELTVEDT, K. N., 1903: Fotoalbum, Privateie L. E. RUSSELTVEDT.
- STEINBØ, E., 1932: PAUL BJØRVIG 70 år i morgen. Aftenposten 1932, nr. 319.

THUE, K. N., 1896 (unpubl.): Dagbok fra overvintringen på Spitsbergen
1895—96, Norsk Polarinst.

ØRNES, E., 1968: Beisaren på nært hold. Polarboken 1967—68. Oslo.

Aviser:

Aftenposten 1896, nr. 465, 467, 469.

Finmarkposten 1895, nr. 72, 73.

Lofotposten 1904, nr. 57, 1905 nr. 76.

Morgenbladet 1894, nr. 478.

Spitsbergen Gazette 1897, nr. 4.

Tromsø 1901, nr. 86, 87, 94, 95, 1905, nr. 68, 1927, nr. 1.

Tromsø Stiftstidende 1894, nr. 10, 49, 1895, nr. 73, 1896, nr. 53, 1898, nr. 64,
68, 76, 1899, nr. 70, 72, 74, 76, 77, 78, 1901, nr. 57—66, 1903, nr. 59, 67,
69—71, 74, 92—96, 98, 99, 101, 105, 1904, nr. 5, 7, 10, 12, 14, 15, 17, 19,
20, 25, 26, 47—51, 53, 54, 65, 1905, nr. 68.

Personer som har gitt opplysninger:

ANDERSEN, KVIVE.

NØIS, HILMAR.

OXAAS, ARTHUR.

